

Martiina Väisänen

CHATABLE SUOMI -SOVELLUS VAR- HAISKASVATUKSEN PIENRYHMÄSSÄ

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2017

Ammattikorkeakoulu

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Martiina Väisänen	Sosionomi (AMK)	Elokuu 2017
Opinnäytetyön nimi		
ChatAble Suomi -sovellus varhaiskasvatuksen pienryhmässä		58 sivua 6 liitesivua
Toimeksiantaja		
Evantia-konserni		
Ohjaaja		
Eija Karjalainen		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyössä selvitettiin, muuttuuko tuen tarpeessa olevien lasten kommunikoinnin aloitteellisuus jollain tavalla ChatAble Suomi -sovelluksen käyttöaikana varhaiskasvatuksen pienryhmässä, ja missä tilanteissa aloitteellisuus näkyy. Tämän lisäksi kerättiin tietoa siitä, minkälaisia käyttökokemuksia ryhmän työntekijöillä oli sovelluksesta.</p> <p>Työn tilaajana oli Evantia-konserni. Aineisto kerättiin eteläsavolaisen päiväkodin pienryhmässä. Sovellus vietiin varhaiskasvatusympäristöön, pienryhmän käyttöön, kymmenen (10) viikon ajaksi. Varhaiskasvatuksen pienryhmissä lapsella on jo todettu jonkinlainen kasvun tai kehityksen tuentarve ja joskus tuentarve voi olla kommunikaatioon liittyvää. Varhaiskasvatuksen tulee järjestää lapselle hänen yksilöllisiä tarpeita vastaavat ratkaisut lapsen varhaiskasvatusympäristöön. ChatAble Suomi -sovellus on kuva- ja symbolipohjainen kommunikointisovellus, joka on tarjolla iOS-laitteisiin. Sovellusta käytetään muun muassa kommunikoinnin apuvälineenä, kommunikaatio-opetuksissa sekä puhevammaisten tulkkauksissa.</p> <p>Aineistokeruu toteutettiin kvantitatiivisesti havainnoimalla lasten tekemien aloitteiden määriä varhaiskasvatuksen arjessa, sekä kvalitatiivisesti teemahaastattelemalla ryhmän työntekijöitä. Havainnoinnin tuloksena oli, ettei ChatAble Suomi -sovellus vaikuta lasten kommunikoinnin aloitteellisuuteen kymmenen (10) viikon käyttöjakson aikana. Haastatellut työntekijät kokivat sovelluksen kuitenkin lapsia motivoivaksi ja sitä pidettiin myös hyödyllisenä työvälineenä. Sovelluksesta toivottiin yksinkertaisempaa taulustoa pienryhmäkäyttöön ja kehitysehdotuksena nousi esille mahdollisuus lukita yksittäinen sivu käytön ajaksi.</p>		
Asiasanat		
ChatAble Suomi -sovellus, viestintä, AAC-menetelmät, varhaiskasvatus, tukimuodot		

Author (authors)	Degree	Time
Martiina Väisänen	Bachelor of Social Services	August 2016
Thesis Title		
ChatAble Suomi app in early childhood education small group		58 pages 6 pages of appendices
Commissioned by		
Evantia-konserni		
Supervisor		
Eija Karjalainen		
Abstract		
<p>The topic of this thesis was to observe children with special needs during their spontaneous communication in early childhood education in a small early childhood education group. The main focus was to observe whether the ChatAble Suomi app affects the children's communication while they are using the app and what are the situations in which the children communicate spontaneously. This thesis also gathered information from the group's employees about their experiences of the app.</p>		
<p>The subscriber of this thesis was Evantia Group. The research material for this thesis was gathered from an early childhood education small group in Southern Savo. The ChatAble Suomi app was given for a ten (10) week period. Children who are in a small group in early childhood education have some special educational needs concerning their growth or development and sometimes the need is related to communication problems. It is the responsibility of early childhood education provides to supply the individual needs of the children, while they are in early childhood education. ChatAble Suomi app is a symbol and scene based AAC app, which is available for iOS devices. The app is used as an alternative device in communication teaching and in interpretation for speech impaired persons.</p>		
<p>Material collection for this thesis was carried out quantitatively both by observing the number of the children's spontaneous communications in daily activities and by conducting a group interview for the employees who worked in the group. The result of the observation was that the ChatAble Suomi app did not affect the children's communication over the ten (10) week period. The employees' experience of the app was motivating for the children and it was a good working tool. The interviewees stated also that more simple ready-made content for small groups would be useful. As a development idea it would be useful to be able to lock on an individual page in the app during usage.</p>		
Keywords		
ChatAble Suomi app, communication, augmentative and alternative communication, early childhood education, support measures		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TYÖN TAUSTA JA KEHITTÄMISAIHEET	7
3	KOMMUNIKOINNIN OSA-ALUEET	8
3.1	Kommunikaatio	8
3.2	Spontaanit kommunikoinnin aloitteet	9
3.3	Vuorovaikutus	12
4	LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA	13
4.1	Varhaiskasvatus	13
4.2	Kehityksen ja oppimisen tuen määritelmä sekä toteutustavat	14
4.3	Kommunikoinnin häiriöt lapsella	16
5	VIESTINTÄTEKNOLOGIA KOMMUNIKOINNIN TUKENA	16
5.1	Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen varhaiskasvatuksessa	16
5.2	Kommunikoinnin apuvälineet	18
5.3	ChatAble Suomi -sovellus	19
5.4	Kommunikaatiomenetelmän valinta	23
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
6.1	Opinnäytetyön aikataulu ja käytännötoteutus	24
6.2	Havainnointi	28
6.3	Havainnointi varhaiskasvatuksessa	30
6.4	Teemahaastattelu	31
7	TULOKSET	33
7.1	Kommunikoinnin aloitteiden yhteenveto	33
7.2	Tilanteet, joissa aloitteellisuus näkyy	37
7.3	Teemahaastattelu	40
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
8.1	ChatAble Suomi -sovelluksen vaikutus lasten aloitteellisuuteen	45
8.2	Kommunikoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa	47

8.3	Kommunikointisovellus koko ryhmän käytössä.....	49
8.4	Kommunikaatiomenetelmän valinta	51
8.5	ChatAble Suomi -sovelluksen käyttökokemukset	52
9	POHDINTA.....	54
9.1	Opinnäytetyöprosessin pohdinta.....	54
9.2	Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi.....	56
9.3	Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	57
	LÄHTEET.....	59

LIITTEET

Liite 1. Havainnointikaavake

Liite 2. Tutkimuslupa ja saatekirje vanhemmille

Liite 3. Tutkimuslupa, Mikkeli kaupunki

Liite 4. Tutkimuslupa, vanhemmilta

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatusympäristössä lapsille haetaan hänen tarpeisiinsa sopivinta kasvatusta, opetusta sekä hoitoa. Joskus lapsella havaitaan jonkinlainen tuen tarve, jolloin varhaiskasvatuksen tulee järjestää lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavat ratkaisut lapsen omaan varhaiskasvatusryhmään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 32, 52–54.) Toisinaan tuen tarvetta voi aiheuttaa lapsen kommunikoinnissa mahdollisesti esiintyvät pulmat.

Lasten kommunikointia on tutkittu paljonkin, mutta nykyaikaisista kommunikoinnin tukena käytettävistä tablet-laitteilla toimivista sovelluksista ei ole juuri-kaan tutkimustietoa. Opinnäytetyön aiheena oli havainnoida ChatAble Suomi -sovelluksen vaikutusta varhaiskasvatusiässä olevien lasten tekemiin kommunikoinnin aloitteisiin. Lisäksi teemahaastattelun kautta kerättiin tietoa varhaiskasvatushenkilöstön käyttökokemuksia sovelluksesta. Työelämälähtöisen opinnäytetyöni tilaaja on Evantia-konserni. ChatAble Suomi -sovellus on Therapy Boxin kehittämä ja Evantia-konsernin maahantuoma symboli- ja taulustopohjainen kommunikointisovellus, joka kuuluu Evantian 360 -palvelukonseptiin. Se sopii useille eri käyttäjäryhmille, kuten puhevammaisille, henkilöille, joilla on kielellinen erityisvaikeus, afasia, kehitysvamma, CP-vamma tai autismin kirjon henkilöille.

Yhteistyökumppaniksi valikoituivat eteläsavolaisen päiväkodin pienryhmässä olevat kaksi lasta sekä ryhmän työntekijät. Päiväkodissa ei ole aiemmin tehty tutkimuksia lasten kommunikointiin liittyen. Opinnäytetyön kautta, päiväkodin pienryhmä pääsi ensimmäistä kertaa tutustumaan tablet-pohjaiseen kommunikoinnin apuvälineeseen. Varhaiskasvatussuunnitelman (2016, 23) mukaan varhaiskasvatuksen tulee tarjota lapsille mahdollisuus tutustua tieto- ja viestintäteknologiaan sekä kehittää lasten monilukutaitoa. Kommunikointisovelluksen tuominen päiväkodin arkeen on yksi tapa toteuttaa tätä määritelmää.

Opinnäytetyöni hyödynsi sekä tilaajaa, että päiväkotia. Päiväkoti pääsi opinnäytetyöni kautta tutustumaan tablet-laitteella toimivaan kommunikoinnin apuvälineeseen. Samalla he saivat tietoa laitteen mahdollisuuksista pienryhmätoi-

minnassa. Oma ammatillisuuteni lastentarhanopettajana kehittyi opinnäytetyön aikana huimasti. Kehityin lasten kommunikoinnin tukemisessa, lasten havainnoinnissa ja samalla otin haltuuni yhden nykyaikaisen AAC-menetelmän.

Kehittämistyön näkökulmasta keskeisimpiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, viestintä, AAC-menetelmät eli puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät sekä tukimuodot. Muita opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat kommunikaatio, kommunikoinnin haasteet, kommunikoinnin aloitteet, vuorovaikutus, lapsen kehityksen ja oppimisen tuki, osallisuus, monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Muut keskeiset käsitteet ovat osa kehitystyön kokonaisuutta ja niitä käsitellään opinnäytetyössä.

2 TYÖN TAUSTA JA KEHITTÄMISAIHEET

Evantia-konserni lähestyi minua opinnäytetyöidealla syksyllä 2016. Evantia-konserni on yksi johtavista kommunikoinnin moniosaajista, jonka päätuotteena on tulkkaus. Yritys tarjoaa valtakunnallisesti viittomakielen-, puhevammaisten, kuulo-näkövammaisten sekä puhevammaisten tulkkausta. Tulkkauksen lisäksi Evantia-konserni tarjoaa kommunikaatio-opetusta, kommunikaatiotarpeen kartoitusta, apuvälineitä sekä erilaisia sovelluksia. (Evantia-konserni 2016.) Olen ammatiltani viittomakielen tulkki ja työskennellyt tulkkausalalla vuodesta 2008 lähtien, josta vuodesta 2014 alkaen Evantia-konsernilla. Kieli ja kommunikaatio ovat olleet iso osa elämääni jo monen vuoden ajan.

ChatAble Suomi –sovellusta ei ole aiemmin tutkittu varhaiskasvatusympäristössä, joten tutkimuskenttä oli hyvin laaja. Evantia-konserni olikin hyvin avoin kaikille kehittämisenäkökulmille. Keskustelimme alustavasti opinnäytetyöni aiheesta konsernin edustajien kanssa, jonka jälkeen olin yhteydessä eteläsavolaisen päiväkodin johtajaan, ja tiedustelin, olisiko heillä halukkuutta osallistua opinnäytetyöhöni. Päiväkoti oli kiinnostunut opinnäytetyöni aiheesta. Kohde-ryhmäksi valikoitui päiväkodissa toimiva neljätoista lapsinen pienryhmä. Ryhmään on integroituna lapsia, joilla on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 52) mukaisia erilaisia oppimisen ja kehityksen tuentarpeita. Kahdella ryhmässä olevalla lapsella on jatkuvasti käytössä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Yhteistyökumppanin selvittyä, pidimme

Evantia-konsernin edustajien kanssa palaverin, jossa keskustelimme tarkemmin kehittämistarpeista. Opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa, vaikuttaako ChatAble Suomi -sovellus jollain tavalla lasten tekemiin kommunikoinnin aloitteisiin sekä saada tietoa minkälaisia käyttökokemuksia ryhmän työntekijöillä on sovellukseen liittyen.

Kehittämisasiheita määriteltiin kolme:

- 1) Muuttuuko lasten kommunikoinnin aloitteellisuus ChatAble Suomi -sovelluksen käyttöaikana jollakin tavalla?
- 2) Mihin päiväkodin arjen tilanteisiin lasten aloitteellisuus liittyy?
- 3) Minkälaisia käyttökokemuksia ryhmän työntekijöillä on sovellukseen liittyen?

3 KOMMUNIKOINNIN OSA-ALUEET

3.1 Kommunikaatio

Suomen kielen sana **kommunikaatio** tulee latinan kielen sanasta *communicare*, joka tarkoittaa jakamista, osallistumista ja jonkin yhteiseksi tekemistä muiden kanssa. Kommunikaation ja viestinnän määritelmiä on hyvin monenlaisia. John Friske (1992) määrittelee viestin sanoman siirtämisestä A:sta B:hen. Kaarle Nordenstreng (1975) taas sanoo viestinnän olevan sanoman vaihtamista eri merkkijärjestelmien avulla. (Nivarpää-Hukki ym. 2012, 9–10.) Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa, jossa tilanteessa olevat osapuolet ovat niin viestin lähettäjiä kuin vastaanottajakin. Kommunikaation idea on siis saada aikaan yhteys kahden ihmisen välille tavalla tai toisella. Tyypillisin kommunikoinnin piirre ihmisille on puhe. Joskus puheilmaisussa voi kuitenkin olla puutteita tai se puuttuu kokonaan. (Huuhtanen 2012, 12-15.)

Kun puhutaan ihmisten välisestä kommunikaatiosta, tarkoitetaan ihmisten välistä tietoista viestintää. Viestinnän muotoja ovat kielellinen ja ei-kielellinen viestintä. Esimerkiksi pieni vauva ei vielä osaa käyttää kielellistä viestintää, vaikka onkin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristössään olevien ihmis-

ten kanssa. Toisaalta puhekyvytön henkilö pystyy viestimään kielellisesti erilaisten puhetta korvaavien järjestelmien kautta ja olemaan näin vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Launonen 2007, 6–7.) Sanallisella viestinnällä tarkoitetaan kielen kielioppia (lingvistiikka) ja sanattomalla viestinnällä taas esimerkiksi ilmeitä ja eleitä, joilla saattaa todellisuudessa olla suurempi merkitys sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin kielellisellä viestinnällä. Kommunikointi on siis yleinen käsite, joka kuvastaa tiedon välittämistä eri tavoin. (Kauppila 2005, 19–20.)

Kommunikointi tarvitsee alkaakseen aina kommunikoinnin aloitteen. Ilman aloitteen tekemistä kommunikointi ei voi alkaa. Syynä kommunikoinnin aloitteen puuttumiselle voi olla esimerkiksi se, että kommunikointitilanteessa läsnä olevilla henkilöillä ei ole yhteistä kieltä tai kommunikoinnin välinettä. (Nivarpää-Hukki, ym. 2012, 9–10.)

3.2 Spontaanit kommunikoinnin aloitteet

Kielellinen kehitys kulkee tietyn jatkumon kautta, esikielellisestä taidoista myöhempiin kielellisiin taitoihin (Määttä 2017, 79). Lapsi oppii kommunikoimaan jo ennen kielellisen kommunikointitaidon kehittymistä ja on kommunikoinnissa aloitteellinen hyvin varhain. (Kauppila 2005, 19–20.) Jo pieni lapsi pystyy ilmaisemaan haluavansa jotain, eli kommunikoi ja on kommunikoinnissaan aloitteellinen. Kommunikaation aloitteet voidaan jakaa protodeklaratiiviseen kommunikointiin (sosiaalisen jakamisen tarve) ja protoimperatiiviseen kommunikointiin (pyytäminen, käskeminen, esineen tai asian haluaminen). Protodeklaratiivisen aloitteellisen kommunikoinnin tavoite on halu jakaa jokin asia toisen ihmisen kanssa. Kommunikointi voi olla eleitä, katse, osoittaminen tai esimerkiksi lelun ottaminen käteen ja sen näyttäminen toiselle henkilölle ("katso löysin auton"). Protoimperatiivinen kommunikointi vaatii lapselta jaettua vuorovaikutusta ja ymmärryksen siitä, että toisen ihmisen kautta hän pystyy saamaan haluamansa asian. Lapsi siis käyttää toista ihmistä välineellisesti saavuttaakseen haluamansa. Tällainen kommunikoinnin aloite voi olla esimerkiksi katseen käyttäminen niin, että katse vaihtaa paikkaa kommunikoinnin toisen osapuolen kasvojen ja halun kohteena olevan asian välillä. Näin lapsi pyrkii kertomaan mitä hän haluaa. (Hyrkkö 2001, 41–42.)

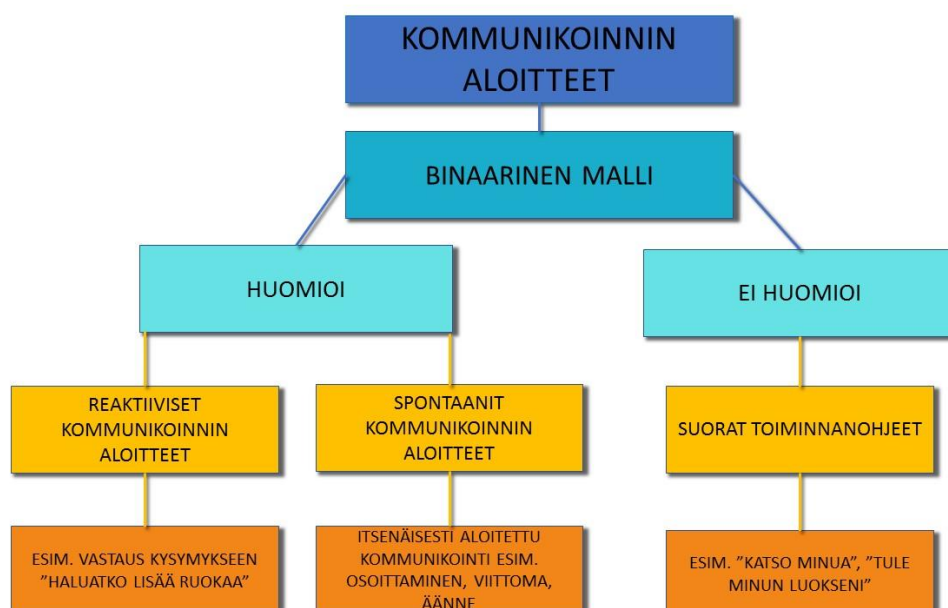
Spontaaneiksi kommunikoinnin aloitteiksi voidaan määritellä ilmaukset, jotka lapsi osoittaa toiselle ihmiselle ja jotka hän itse aloittaa. Spontaanin kommunikoinnin edellytys on, että lapsi on motivoitunut kommunikoimaan ja hänellä on kommunikointiin vaadittavat perusasiat hallussa, joita on mm. jaettu tarkkaavaisuus, tapahtumien ja tilanteen ymmärrys sekä vuorovaikutustaito. Tämän lisäksi lapsen tulee pystyä tekemään valintoja. Vasta kokemuksen ja muistin kehittymisen myötä lapselle rakentuu ymmärrys tarjolla olevista vaihtoehdoista, jolloin tietoinen pyytäminen on todellisuudessa mahdollista. (Hakala ym. 2001, 138.)

Spontaaneja kommunikoinnin aloitteita voidaan ajatella olevan hyvin monenlaisia. Niitä voi tapahtua esimerkiksi katseella, eleellä, motorisesti, kuvien tai kuvasovelluksen avulla, puheella, kosketuksella tai äännelemällä. Käytännössä esimerkiksi kuvakommunikaatiosovelluksen hakeminen tilanteeseen on spontaani aloite. Toisaalta, jos lapsi pyrkii äännelemällä saamaan toisen henkilön huomion, tämä lasketaan aloitteeksi. Koskettaminen ja liike ovat taas motorisia aloitteita. Puheella tarkoitetaan sanallisia ilmaisuja tai viittomia. Spontaaneja aloitteita tapahtuu useimmiten silloin, kun henkilö haluaa jotakin. Tämä voi olla syömistä, juomista tai toimintaa. Myös lelujen pois työntäminen voidaan laskea spontaaniksi aloitteeksi, koska voidaan ajatella lapsen haluavan eroon leluista. Aloitteita voi myös tehdä hyvin moneen suuntaan, kuten toisille lapsille tai ryhmän aikuisille, tai ne voivat olla suuntaamattomia. (Palomäki 2013, 59–73.)

Erika Palomäki (2013, 2) on tehnyt pro gradu -tutkimuksen Jyväskylän kasvatustieteiden laitoksella, jossa hän tutki kolmen autistisen lapsen tekemiä spontaaneja kommunikoinnin aloitteita sekä niiden laatua varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa ei ollut käytössä kommunikointisovellusta, eikä tutkimuksessa ollut vertailua ”ennen ja jälkeen”. Tutkimus keskittyi siihen, miksi, miten ja millaisissa tilanteissa lapset tekevät spontaaneja kommunikoinnin aloitteita, sekä kenelle aloitteet on suunnattu ja kuinka päivähoiton henkilöstö vastaa lasten tekemiin kommunikoinnin aloitteisiin.

Palomäki (2013, 29) viittaa Duffyn ja Healyn (2011) tekemään tutkimukseen määritellesään spontaanit aloitteet sellaisiksi, jotka ilmenevät ilman toisen henkilön antamaa ohjetta, kielellistä vihjettä tai kehotusta. Kehotus voidaan antaa niin verbaalisesti, non-verbaalisesti kuin mallintamisen kautta. Carter ja Hotchkis (2002) määrittelevät yllä mainitun kuvauksen olevan spontaanin kommunikoinnin binaarinen malli. Mallissa kommunikointi on joko spontaania tai reaktiivista. Reaktiivinen kommunikointi tarkoittaa kommunikointia, jossa ympäristö on tarjonnut kommunikointiin jonkinlaisia ärsykyitä. Spontaani kommunikointi on taas ilman ärsykyitä esiintyvää kommunikointia. Monissa tutkimuksissa kommunikointia tarkastellaan nimenomaan binaarisesti. (Palomäki 2013, 29–30.)

Stone ja Caro-Martinez (1990) ovat tutkimuksessaan rajanneet binaarista tarkastelutapaa niin, että jos lapsi vastaa aikuisen tekemään kysymykseen, se ei ole spontaania kommunikointia, vaan tämä luokitellaan reaktiiviseksi kommunikoinnin aloitteeksi (kuva 1). Carterin & Hotchkisin (2002) mukaan spontaania kommunikointia voidaan tarkastella myös jatkumona, jossa kaikella kommunikaatiolla ajatellaan olevan yhteys ympäristön tapahtumiin ja jossa kommunikoinnin määrä perustuu ympäristössä olevien ärsykkeiden määrään. Jos ärsyke on hyvin ilmeinen (esim. kehotus toistaa tietty sana) spontaanien kommunikointien määrä vähenee. (Palomäki 2013, 28–29.)

Kuva 1 Binaarinen malli Stonea ja Caro-Martinezia (1990) mukailien (Palomäki 2013, 28-29)

Stonen ja Caro-Martinezin (1990) tutkimuksen mukaan autistiset lapset käyttävät kommunikoinnissaan keskimäärin kahta kommunikoinnin muotoa: puhetta ja motorisia toimia. Chiangin (2009) tutkimuksessa kävi ilmi, että autistiset tuottavat enemmän spontaania kommunikointia ei-avusteisilla AAC-menettimillä kuin avusteisilla menetelmillä. Useat tutkijat ovat tutkimuksissaan myös todenneet, että autistiset lapset kommunikoivat eniten pyytäessään jotakin. Pyytämisen lisäksi he ovat aloitteellisia kommunikoinnissa, kun haluavat saada jonkun huomion. Spontaania kommunikointia esiintyy vähiten tiedon jakamisessa, kysymisessä sekä kommentoinnissa. Toisaalta reaktiivista kommunikointia on havaittu olevan eniten autististen lasten kommentoissa. Useat tutkijat ovat myös huomanneet, että autistiset suuntaavat kommunikoinnin aloitteet aikuisille ikätovereiden sijaan. Chiang (2008) on tutkimuksissaan havainnut, että kommunikoinnin aloitteet ovat spontaaneimpia lounaan ja vapaan leikin aikana, kun spontaaniutta tarkasteltiin jatkumona. Toisaalta Chiangin (2009) toisessa tutkimuksessa kommunikointia havaittiin eniten juuri ohjattujen, akateemisten toimien aikana. (Palomäki 2013, 32–34.)

Spontaani kommunikointi on tärkeä taito, koska sitä kautta lapsi saa mahdollisuuden kommunikoida silloin kuin itse haluaa. Se lisää myös lapsen itsemääräämisoikeutta. Lapsen oppiessa aloitteiden tekemisen, hän pystyy myöhemmin ilmaisemaan itse omia tarpeitaan ja halujaan, ja olemaan näin vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Palomäki 2013, 34.)

3.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus lapsen ja lähi-ihmisen välillä on kiintymyssuhteen perusta. Kiintymyssuhde puolestaan on yhteydessä lapsen omaan kommunikaation sekä vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. (Nivarpää-Hukki, ym. 2012, 10.) Mitä paremmin lapsi kehittyy näissä taidoissa, sitä paremmin hän tulee selviytymään tulevaisuudessa muuttuvissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Siikanen 2011, 49).

Päivi Hyrkkö (2001, 34) kuvaa tätä varhaisen vuorovaikutuksen vaihetta esisanalliseksi vaiheeksi. Esisanallisen vaiheen tunnuspiirteitä ovat esimerkiksi toiseen ihmiseen reagointi ja kiinnostuksen osoittaminen, tutun ihmisen

äänen tunnistaminen, omien tuntemuksien ilmaisu eri äänensävyillä, itkun eri sävyt ja kasvojen ilmeleikki (kuten ”kukkuu-leikki”). Noin 7–9 kk iässä lapsi alkaa omaksua uusia vuorovaikutustapoja suhteessa häntä hoivaavaan lähi-ihmiseen. Lapsen kommunikointi muuttuu tavoitteellisemmaksi 8–9 kk iässä. Tällöin lapsi on aloitteellisempi kommunikoinnissaan esimerkiksi aloittamalla vuorottelun toisen henkilön kanssa tai voi esimerkiksi pudistaa päätään, jos hän haluaa kieltäytyä tietystä asiasta. Tällaiset varhaiset kommunikaation aloitteet (esim. katse, ele, osoittaminen.) muodostavat pohjan puheella kommunikoinnille. Kommunikaation aloitteet osoittavat, että lapsi kykenee tavoitteelliseen kommunikointiin ja osaa ottaa itselleen aktiivisen kommunikoijan roolin. (Mts. 34–36, 41–42.)

Sosiaalinen vuorovaikutus taas on perusta, jonka kautta opitaan esimerkiksi yhteiskunnan normeja, arvoja, toimintatapoja sekä käyttäytymissääntöjä. Sosiaalinen vuorovaikutus on yleiskäsite, jonka alla ovat esimerkiksi sosiaaliset taidot sekä sosiaaliset suhteet. Sosiaaliset taidot pitävät sisällään myös tietyt sopeutumiskykyyn liittyvät taidot, joiden kautta ihminen pystyy hallitsemaan sosiaalisia tilanteita. Vuorovaikutus-termiin liittyy myös hyvin kiinteästi kommunikaation käsite. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyy taas aina jokin tietty konteksti, joka luo edellytykset vuorovaikutukselle. (Kauppila 2005, 19–20.)

Sosiaalinen vuorovaikutus on siis ihmisten välistä vuorovaikutusta erilaisissa ympäristöissä. Vuorovaikutustaitoja ajatellaan olevan mm. keskustelu, neuvottelu, viestintä- tai ryhmässä toimimisen taidot. Yksi vuorovaikutuksen toimimisen kannalta tärkeimmistä taidoista on kommunikaatiotaito. (Palomäki 2013, 15.)

4 LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka muodostuu lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksesta, opetuksesta sekä hoidosta. Varhaiskasvatuksen

tavoite on tukea lapsen kasvua ja kehitystä, oppimista sekä edistää lapsen hyvinvointia. Näihin tavoitteisiin pyritään pedagogisin menetelmin. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. (THL 2016.)

Ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta on heidän huoltajillaan, ja varhaiskasvatuksen tehtävänä on olla tukemassa ja täydentämässä tätä kasvatustehtävää (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8). Lapsen oikeutta kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen on rajattu 11a § perusteella niin, että lapsen tulee saada vähintään 20 tuntia viikossa varhaiskasvatusta, jos lapsen vanhemmille voidaan maksaa äitiys- tai vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa. Isyysrahaa maksettavalta ajalta varhaiskasvatusta ei tarvitse järjestää. Jos lapsella on havaittu esimerkiksi kasvun tai oppimisen tuen tarve, lapsella on oikeus saada kokopäiväistä varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatustilaki 19.1.1973/36; Asetus lasten päivähoitosta 16.3.1973/239.)

4.2 Kehityksen ja oppimisen tuen määritelmä sekä toteutustavat

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki on määritelty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Tuen tarpeen arvio tehdään aina monialaisessa yhteistyössä, jossa ovat mukana lastentarhanopettaja, lapsen huoltajat sekä erityislastentarhanopettaja. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää. Tuen tarjoaminen ja havainnointi kuuluu koko henkilöstölle. Vanhempiin otetaan yhteys heti, jos varhaiskasvatushenkilöstölle herää huoli lapsen kehitykseen tai oppimiseen liittyvistä asioista. Monialainen yhteistyö onkin avainasemassa lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa ja toimintaa ohjaa aina lapsen etu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 52–53.)

Kun tuen tarve on havaittu, varhaiskasvatuksen tulee järjestää lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavat ratkaisut lapsen omaan varhaiskasvatusryhmään. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on varmistaa se, että lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi omana itsenään ja ryhmänsä jäsenenä. Tuki tulee tarjota ensisijaisesti

lapsen omaan päiväkotiryhmään. Pedagogisesta näkökulmasta tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että oppimisympäristöön tehdään tiettyjä muutoksia, henkilöstömitoitusta ja ryhmärakennetta pohditaan, sekä lapsen henkilökohtaisiin tuentarpeisiin liittyvät ratkaisut otetaan huomioon toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa (esim. viittomien ja kuvien käyttö sekä apuvälineiden käyttö). Tällaiseen ratkaisuun saatetaan tarvita monialaista yhteistyötä, jonka toimintaa ohjaa aina lapsen etu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 52–55.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 30) on määritelty myös se, että varhaiskasvatukseen tulee tiedostaa kielen keskeinen merkitys lapsen kehityksen näkökulmasta ja siitä, miten se vaikuttaa vuorovaikutukseen, identiteetin rakentumiseen sekä yhteiskuntaan kuuluvuuden tunteeseen. Varhaiskasvatushenkilöstön tulee olla tietoisia siitä, että he ovat lapsille kielellisiä malleja ja näin ollen heidän tulee kiinnittää erityistä huomiota omaan kielenkäyttöön. (Mts. 30.) Tähän kiinteänä osana kuuluu **osallisuuden** mahdollistaminen varhaiskasvatuksessa. Lasten ymmärrys hänen oikeuksistaan ja vastuistaan kehittyy osallisuuden kautta.

Varhaiskasvatuksessa jokainen tulee tulla kohdelluksi yhdenvertaisesti riippumatta yksilöön liittyvistä tekijöistä. Varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaankin, että yhdenvertaisuus ei tarkoita samanlaisuutta. Työntekijöiden tulee työyhteisössään pohtia, kuinka he suhtautuvat esimerkiksi vammaisuuteen, ja miten nämä asiat näkyvät heidän arjessaan (puheissa, teoissa, toimintatavoissa). Lasten tulee päästä osallistumaan ja vaikuttamaan yhteisönsä toimintoihin. Lasten oikeuksiin kuuluu, että heitä kuullaan asioissa, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä, ja varhaiskasvatus on yksi tällainen paikka. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa lapsia oma-aloitteisuuteen. Lasten tulee myös saada suunnitella, toteuttaa sekä arvioida varhaiskasvatuksen toimintaa. Tätä kautta lapset ymmärtävät mahdollisuutensa vaikuttaa asioihin, heidän itseluottamuksensa kehittyy sekä eri yhteisöissä tarvittavat sosiaaliset taidot karttuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30.)

4.3 Kommunikoinnin häiriöt lapsella

Kommunikointitaidon kehittyminen on pitkä prosessi ja kaikki ihmiset eivät välttämättä koskaan opi kommunikoimaan kuin esikielellisellä tasolla. Kaikki ihmiset kommunikoivat ja tekevät kommunikoinnin aloitteita jollakin tavalla, mutta niiden ymmärtäminen ja tulkitseminen on vastaanottavan henkilön varassa. (Huuhtanen 2012, 12–13.) Syitä puheen ja kommunikaation vaikeuksiin voi olla monia. Ne voivat liittyä fyysisiin ominaisuuksiin (puhe- ja ääntöelimistön toimimattomuus) tai kielellisten ilmaisujen ymmärtämisen tai tuottamisen ongelmiin, joita voi aiheuttaa esimerkiksi aivojen kehitykselliset häiriöt tai kehitysvammaisuus. (Papunet 2016.)

Siri Määttä (2017, 78) käyttää väitöskirjassaan termiä ”riskilapset” kuvatesaan lapsia, joilla on kielen ja kommunikaation kehityksen häiriö. Tutkimuksessa on todettu, että varhaiset kielenkehityksen ongelmat ennustavat lapsen tulevia kielen ja kommunikaation heikkouksia. Usein varhaisessa vaiheessa havaittu kielenkehityksen häiriö vaikuttaa myös lapsen tulevaisuuden työmusiikkiin heikkoutena. Usein kielellinen heikkous näyttäytyi myös erilaisten ongelmien kasautumisena. Kielen kehityksen taustalla vaikuttavia syitä on kuitenkin hyvin monenlaisia, eikä tietynlaisen kielellisen häiriön perustella voida ennustaa varhaiskehityksen kulkua yleisesti. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että kielenkehityksessä mahdollisesti esiintyvät poikkeavuudet havaittaisiin jo esimerkiksi neuvolassa, jotta näihin pystyttäisiin reagoimaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Määttä 2017, 77–80.)

5 VIESTINTÄTEKNOLOGIA KOMMUNIKOINNIN TUKENA

5.1 Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen varhaiskasvatuksessa

Uudessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 23–24) puhutaan varhaiskasvatuksessa toteutettavasta **monilukutaidosta ja tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta**, ja se onkin yksi viidestä suunnitelmaan määritellystä laaja-alaisen osaamisen osa-alueesta. Monilukutaito sekä tieto- ja

viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten tasa-arvoa ja varhaiskasvatuksen tehtäväksi on määritetty näiden taitojen kehittymisen tukeminen. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, joka sisältää kirjoitetun tekstin lisäksi esimerkiksi digitaaliset tekstit. Sillä tarkoitetaan niin erilaisten viestien tulkintaa ja tuottamista kuin myös sitä, että lapsi pystyy tuottamaan näitä molempia. Monilukutaidon ajatellaankin olevan kiinteä osa lapsen ajattelun- ja oppimisentaitoja. (Mts. 23–24 & 45.)

Lapsia tulee tukea käyttämään ja tutkimaan erilaisia viestinnän muotoja kuten tieto- ja viestintäteknologisia välineitä, sovelluksia sekä pelejä. Teknologiaa tulee hyödyntää niin lasten leikeissä, sisä- ja ulkoliikkumisessa, asioiden kokemisessa kuin tuottamisessakin. Lapsille tulisi myös tuoda mahdollisuus tuottaa sisältöä itse sekä yhdessä muiden lasten kanssa ja näin päästä tutustumaan eri laitteiden toimintaan. Lasten omakohtaisten kokemusten kautta on tarkoitus herättää lasten ymmärrystä teknologiasta ja siitä, että se on ihmisten tuottamaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23-24.)

Leena Turjan (2011, 195–198) artikkelista kävi ilmi, että teknologia käsitteenä on lapsille hyvin usein vieras. Puolet haastatelluista lapsista eivät olleet kuulleetkaan teknologia-sanaa ja vain joka kolmas osasi kuvata asiaa jollakin tasolla. Lapset kuitenkin mielsivät teknologian olevan jotain laskemiseen, talojen rakentamiseen, tietokoneisiin, kauko-ohjattaviin autoihin, käsitöihin tai leikkimiseen liittyvää. Varhaisvuosien teknologiakasvatuksen tarkoituksena olisikin lisätä lasten ymmärrystä siitä, että teknologia on ihmisten luomaa ja, että teknologiaa on kehitetty erilaisiin tilanteisiin usein auttamaan ihmistä jollakin tavalla. Turjan mukaan lasten tulisi oppia eri välineiden, järjestelmien ja prosessien toimintatavoista, ominaisuuksista ja käyttötarkoituksista. Kasvattajien tehtävänä on ohjata lapsia näitä tutkittavia asioita kohti. Lapsia tulisi myös ohjata itse käyttämään teknologiaa omassa toiminnassaan sekä soveltamaan sitä uudella tavalla. Lapset voivat esimerkiksi itse huomata arjessa ympärillään olevia ongelmia, joihin tarvitaan teknologiaa avuksi. (Mts. 195–198.)

5.2 Kommunikoinnin apuvälineet

Jos kommunikointi ei syystä tai toisesta onnistu kommunikoinnin tukena tai korvaajana on mahdollisuus käyttää **AAC-menetelmiä** eli puhetta tukevia ja/tai korvaavia kommunikoinnin menetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi (tuki)viittomat tai erilaiset kuvakommunikaation muodot. Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käyttäminen saattaa olla henkilön pääasiallinen kommunikaatiokeino, kun taas toinen henkilö saattaa tarvita menetelmää tukena puhumaan opetellessaan. Näiden menetelmien tarkoitus on siis olla tukemassa henkilöä hänen kommunikoidessaan. (von Tetzner & Martinsen 2000, 20.) Kaikki kommunikointi opitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsen ympäristön tulee käyttää sitä kommunikoinnin muotoa, jonka lapsen toivotaan oppivan. (Papunet 2016.)

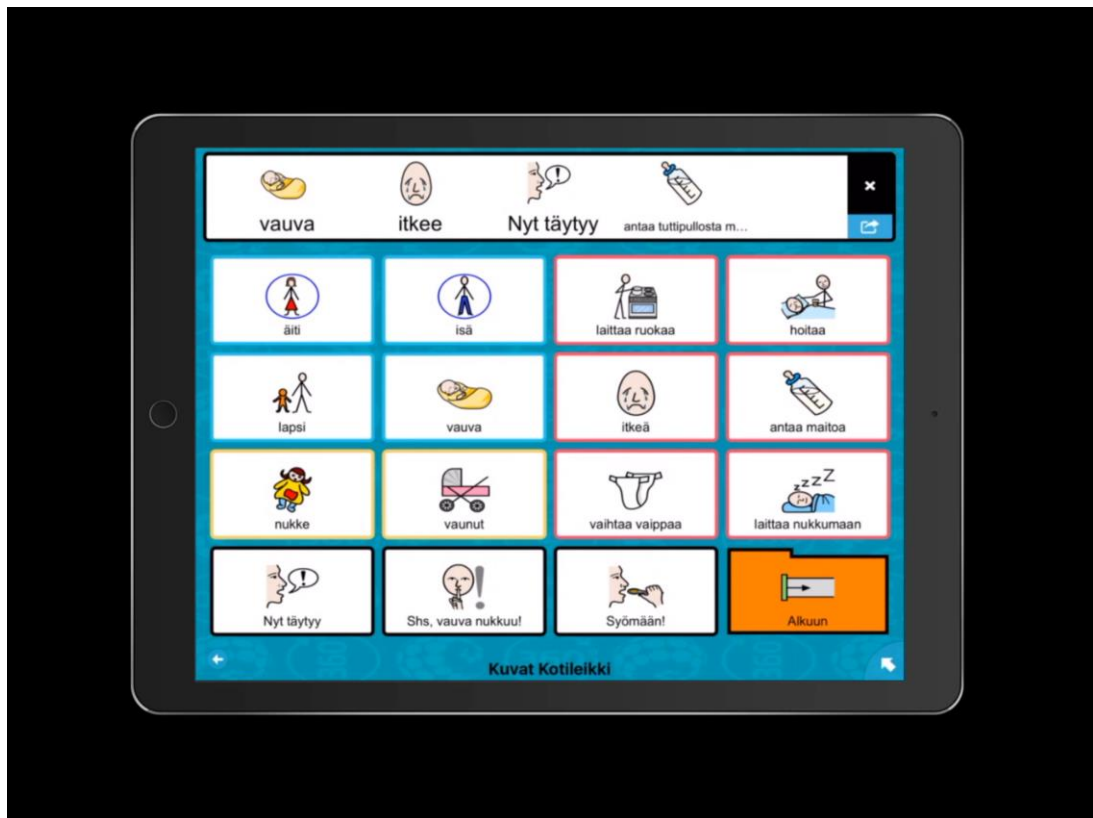
Kommunikointi voidaan jakaa ei-avusteiseen kommunikointiin (eleet ja viittomat, viittomakieli, viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä), avusteiseen kommunikointiin (esineet, graafiset merkit, merkit, merkkijärjestelmät) sekä kommunikoinnin teknisiin apuvälineisiin, jotka luetaan avusteisen kommunikoinnin piiriin. (von Tetzner & Martinsen 2000, 21; Huuhtanen 2012, 16-17.) Yksi avusteisen kommunikaation muoto ovat kommunikointiohjelmat, joita on tarjolla esimerkiksi älypuhelimiin, pc-koneille ja iPadeihin. Kommunikointiohjelmilla tarkoitetaan kommunikoinnin apuvälineeksi suunniteltuja kuvapohjaisia ohjelmia, joita pystytään muokkaamaan yksilöllisesti. iPadissa toimivista laitteista suurin osa on englannin kielisiä, mutta esimerkiksi ChatAble Suomi -kommunikointiohjelma toimii suomen kielellä. (Papunet 2016.)

Tablet-laitteilla toimivia kommunikoinnin apuvälineitä on tutkittu vielä suhteellisen vähän. Miina Mäkelä (2015) on tehnyt Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikköön Logopedian pro gradu -tutkielman ”Tablet-apuvälineen käyttö vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutustilanteessa”. Kyseisessä tutkimuksessa poika oli 6 v 8 kk ikäinen ja heillä oli ollut Widgit Go -kommunikaatiosovellus käytössään noin kahden vuoden ajan. Tutkimus keskittyi vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen sekä sovelluksen käyttökokemuksiin. Tut-

kimuksessa ei keskitytty siihen, kuinka paljon kommunikointi on lisääntynyt sovelluksen myötä, mutta tuloksista kävi ilmi, että lapsi aloitti sovelluksen avulla keskusteluja ja osasi valita taulustosta sanan/asian, jonka kautta kommunikointiyhteys vanhempiin saatiin luotua. (Mts. 12–13, 23.)

5.3 ChatAble Suomi -sovellus

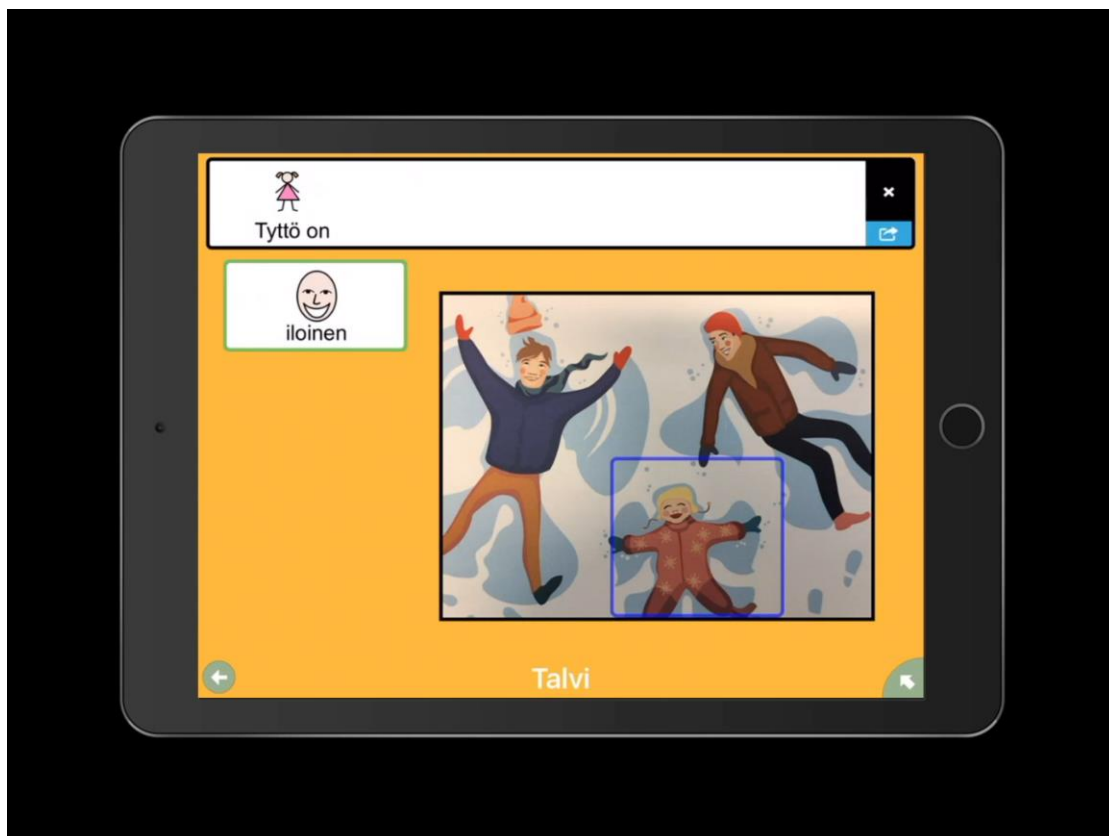
ChatAble Suomi -sovellus on Therapy Boxin kehittämä ja Evantia-konsernin maahantuoma kuva- ja symbolipohjainen kommunikointisovellus. Se sopii useille eri käyttäjäryhmille, kuten puhevammaisille, henkilöille, joilla on kielellinen erityisvaikeus, afasia, kehitysvamma, CP-vamma tai autismikirjon henkilöille. Sovelluksessa on erilaisia sivuja (ruudukoita, aihekuvia ja hybridejä), joita käyttäjä pystyy itse muokkaamaan. Muokkauksen lisäksi käyttäjä pystyy luomaan ja rakentamaan uusia sivuja rajattomasti. (Heiskala & Liimatainen 2016.)

Kuva 2. ChatAble Suomi -sovelluksen ruudukkonäkymä (Evantia 360° 2016)

ChatAble Suomi -sovellus on ensisijaisesti kuvakommunikaatio -sovellus, mutta hybridi -ruudukoissa on mahdollisuus lisätä myös musiikkia, YouTube -

videoita, omaa videokuvaa, jne. ChatAblen perussovelluksessa on automaattisesti yli 12 000 Widgit-symbolia, joiden lisäksi käyttäjä voi ottaa kuvia haluamistaan kohteista, lisätä ääntä, videokuvaa tai tekstejä. (iTunes 2016).

Kuva 3. ChatAble Suomi -sovelluksen hybridinäkö (Evantia 360° 2016)

ChatAblessa on erilaisia sivutyyppejä (ruudukoita, aihekuvia ja hybridejä) (kuva 2; kuva 3). Kaikki luodut sivut ovat käyttäjän omia, ja ne pystytään varmuuskopioimaan pilvipalveluun. Sieltä ne pystytään tarvittaessa lisäämään toisen henkilön omaan taulustoon ja tallentamaan hänelle henkilökohtaiseen käyttöön. Esimerkiksi kommunikaatio-opettajien itse tekemiä ruudukoita pystytään näin jakamaan muiden työntekijöiden tai asiakkaiden kanssa. Näin hyvät ja toimivat ruudukot saadaan yhteiseen käyttöön helposti, ja jokainen voi poimia yhteiseltä pilvipalvelintililtä itselleen parhaat. (Heiskala & Liimatainen 2016.)

ChatAble Suomi -sovellus on lausetasoinen kommunikointisovellus, joka ohjaa käyttäjää kohti lausetasoista kommunikointia. Tarkoituksena on se, että lapsi

pääsee harjoittelemaan lauseen muodostusta lausepolkuja hyödyntäen, ilmaisemaan omia mielipiteitään sekä esittämään kysymyksiä.

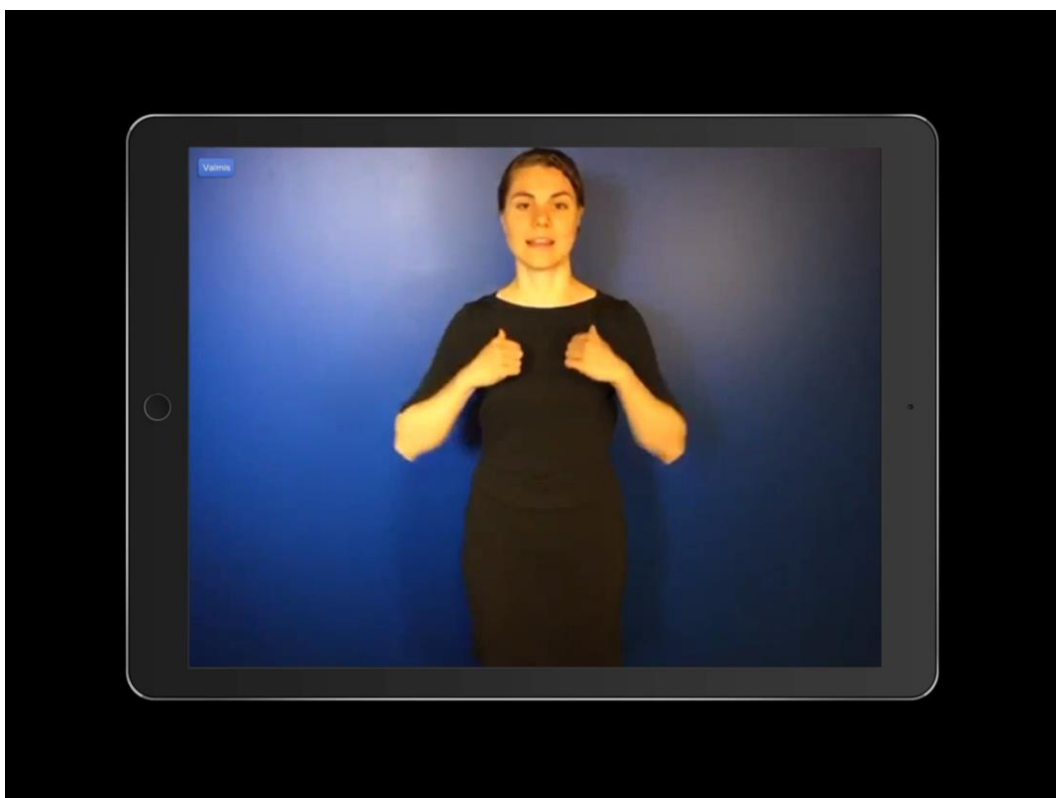
Evantia-konserni on kehittänyt ChatAble -sovellukseen valmiita taulustoja, eli valmiita kommunikointisisältöjä. Junior Pro -taulusto on yksi Evantia-konsernin kehittämistä taulustoista, jonka kehitystyössä on ollut mukana monien alojen asiantuntijoita (puhevammaisten tulkki, kommunikaatio-opettaja, toimintaterapeutti, puheterapeutti sekä kasvatopsykologi). Junior Pron rakenne on suunniteltu ammattilaisten kanssa niin, että se auttaa lasta esimerkiksi oman toiminnan ohjauksessa. (Liimatainen 2017.)

Kuva 4. Omat jutut -osio

Taulustossa on myös muista kommunikointisovelluksista tutut sanaluokkien värikoodit (sininen: henkilö, keltainen: substantiivi, vihreä: kuvaileva, punainen: verbi, musta: partikkeli tai sanaluokaton). Taulustossa on myös ”omat jutut -osio”, jonka jokainen käyttäjä pystyy muokkaamaan juuri omanlaisekseen, kuten myös muita sovelluksen ruudukoita (kuva 4).

Tällä hetkellä käyttäjällä on mahdollisuus valita valmiita taulustoja nuorille, lapsille ja senioreille (Juniori, Teini, Seniori). Näissä tuoteperheissä on valmiina tietyt kuvat ja lausepolut eri elämäntilanteisiin. Tämän lisäksi on olemassa Juniori Mobiili kokonaisuus joka sisältää iPadin, ChatAble Suomi -sovelluksen, tauluston, Gripcase-kuoret sekä suojakalvon. Kaikki Evantian valmiit taulustot voidaan yksilöidä jokaiselle henkilökohtaisesti sopivaksi ja muokkausta pystyy tekemään jatkuvasti. (Heiskala & Liimatainen 2016; Evantia-konserni 2016).

Kuva 5. Viittomat-aulusto, viittoma "retki" (Evantia 360° 2016)

Tätä opinnäytetyötä varten käytössä oli Juniori Mobiili -laitepaketti Juniori Pro -taulustolla, jonka Evantia-konserni tarjosi pienryhmän käyttöön 10 viikon ajaksi. Juniori Pron rakenne on kehitetty niin, että etusivulta aukeavat kansiot tukevat lapsen kommunikointia. Taulusto sisältää lausetasoisien Juniori -taulustojen lisäksi myös viittomat-osion. Tässä osiossa solua klikkaamalla esiin tulee video, jossa viittoja viittoo kuvan mukaisen viittoman ja puhuu sen äänen suomen kielellä (kuva 5). (Liimatainen 2017.)

Laitteesta hyötyvät niin varhaiskasvatuksen ammattilaiset kuin lapsetkin. Juniori Mobiilin ajatuksena on tukea kuvallisesti toiminnanohjausta sekä edistää

tasavertaista kommunikointia lapsiryhmässä. Sovellusta pystytään muokkaamaan jokaisen käyttäjän henkilökohtaisia tarpeita vastaavaksi, ja tätä muokkaustyötä pystyy tekemään laitteen käyttäjä itse. Evantia-konserni tarjoaa muokkausta varten myös Uniikki-palvelua, jossa sovellus yksilöidään Evantia-konsernin kautta. (Heiskala & Liimatainen 2016; Evantia 2016.) Tämän lisäksi Evantia-konserni tarjoaa henkilöstökoulutuksia, jotka toteutetaan tarpeen mukaan. Koulutukset voidaan järjestää työpaikoilla, Evantian toimistoilla tai etäkoulutuksina. (Liimatainen 2017.)

ChatAble Suomi -sovellus on ollut markkinoilla vasta noin kaksi vuotta, joten aiempia tutkimuksia sovelluksesta on vain yksi. Omaa opinnäytetyötä tehdessäni Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielen ja tulkkauksen koulutusohjelmasta valmistui Petriina Niemen ja Anna Vähä-Savon (2017) opinnäytetyö ”Kommunikointi on kaiken avain”. Työn tilaajana oli Evantia-konserni ja työn aiheena Evantia-konsernin kommunikoinnin 360° konseptin apuvälineet ja niiden toimivuus ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Yhteistyökouluksi oli valikoitunut Bovallius-ammattiopisto. Tutkimuksessa keskityttiin Evantia-konsernin 360° palvelun kommunikoinnin välineiden käyttöön ja käyttökokemukseen erityisoppilaitoksessa. (Niemi & Vähä-Savo 2017, 6.) Niemen ja Vähä-Savon opinnäytetyö käsitteli siis niin kommunikointikansiota kuin ChatAble Suomi -sovellusta erityisammattioppilaitoksessa. Oma opinnäytetyöni keskittyy varhaiskasvatusympäristöön ja vain ChatAble Suomi -sovellukseen, joten töiden lähestymisnäkökulmassa ja toteutuksessa on eroja.

5.4 Kommunikaatiomenetelmän valinta

AAC-menetelmät ja erilaiset kommunikoinnin apuvälineet ovat osa varhaiskasvatusta. Tavallisessa lapsiryhmässä käytetään usein struktuuritauluja tai erilaisia kuvakommunikaation muotoja esimerkiksi aamupiirillä toimittaessa. Yhteiskunta muuttuu vauhdilla ja näyttääkin siltä, että digitalisaatio tekee tuloaan myös varhaiskasvatuksessa. Kommunikointisovellukset ovat nykypäivää ja niiden määrä päiväkotiryhmien käytössä tulee todennäköisesti tulevaisuudessa lisääntymään huomattavasti. Varhaiskasvattajien tulee olla tietoisia siitä, mitä mahdollisuuksia erilaiset laitteet ja sovellukset voivat tuoda varhaiskasvatukseen.

Tähän tarpeeseen on alettu luoda ratkaisuja, ja nykyisin on olemassa todella paljon erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Kun kommunikaatiokeinoa valitaan, tulee aina huomioida henkilön yksilölliset tarpeet. Kommunikaatiokeinovalinnan pohjalla tulisi aina olla huolellinen arvio ja havainnointi, jonka pohjalta yksilöllisiä päätöksiä pystytään tekemään. On huomioitava esimerkiksi se, mikä on kommunikointiongelman taustalla vaikuttava syy, mikä henkilön kommunikointitarve, minkälaista kommunikoinnin muotoa hänen on mahdollista käyttää sekä mikä hänen kielellinen tasonsa on tällä hetkellä. (Huuhtanen 2012, 20–21.)

Kommunikaatiomenetelmän valinta tapahtuu aina puheterapeutin tekemän arvioinnin ja kuntoutuksen kautta. Kommunikaatiomenetelmän valinnassa on otettava huomioon myös henkilön ympäristö, koska kommunikaatio opitaan vain ympäristössä, joka käyttää sitä. Joskus yksi kommunikaatiomuoto voi toimia henkilölle parhaiten, ja joskus voi olla tarve yhdistää tai soveltaa useampaa tarjolla olevaa kommunikoinnin muotoa. (Huuhtanen 2012, 20–21.) Jos henkilölle on valittu kommunikaatiotavaksi esimerkiksi viittomat, tulee ympäristön myös olla viittoja. (Papunet 2016.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Opinnäytetyön aikataulu ja käytännöntoteutus

Syksyllä 2016 kehittämistyön idean hahmottumisen jälkeen osallistuin opinnäytetyötäni varten Ewantia-konsernin kolmen päivän mittaiseen koulutuksen Ewantian kommunikoinnin apuvälineistä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli havainnoida varhaiskasvatusiässä olevien lasten kommunikoinnin aloitteiden määrää sekä niissä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia ennen ChatAble Suomi -sovelluksen käyttöä, käyttöjakson aikana sekä käyttöjakson jälkeen. Selvitin myös, missä tilanteissa kommunikoinnin aloitteita tapahtuu, ja kartoitin, minkälaisia käyttökokemuksia pienryhmässä työskentelevillä työntekijöillä on ChatAble Suomi -sovellukseen liittyen. Opinnäytetyöni oli etukäteen hyvin

tarkasti rajattu, niin ajallisesti kuin kohdejoukonkin osalta. Kyseessä on tapaututkimus, jossa selvitin eri metodeja käyttäen yksityiskohtaisesti tiettyä ilmiötä (vrt. Hirsjärvi ym. 2007, 130–131).

Tutkimusmenetelmiksi valikoituivat aloitteiden määrän havainnointi kvantitatiivisesti sekä kokemustiedon kerääminen kvalitatiivisesti teemahaastattelun kautta. Kvantitatiivinen tutkimus vastaa kysymykseen kuinka paljon tai miten usein. Tässä aineistonkeruumenetelmässä tietoa tarkastellaan numeraalisesti, jolloin numeraaliset tulokset tulkitaan sanalliseen muotoon (Vilka 2007, 27–30). Tutkimuksessa valitaan tutkittavaksi kohteeksi pieni joukko, jonka ajatellaan edustavan koko joukkoa (Kananen 2008, 10).

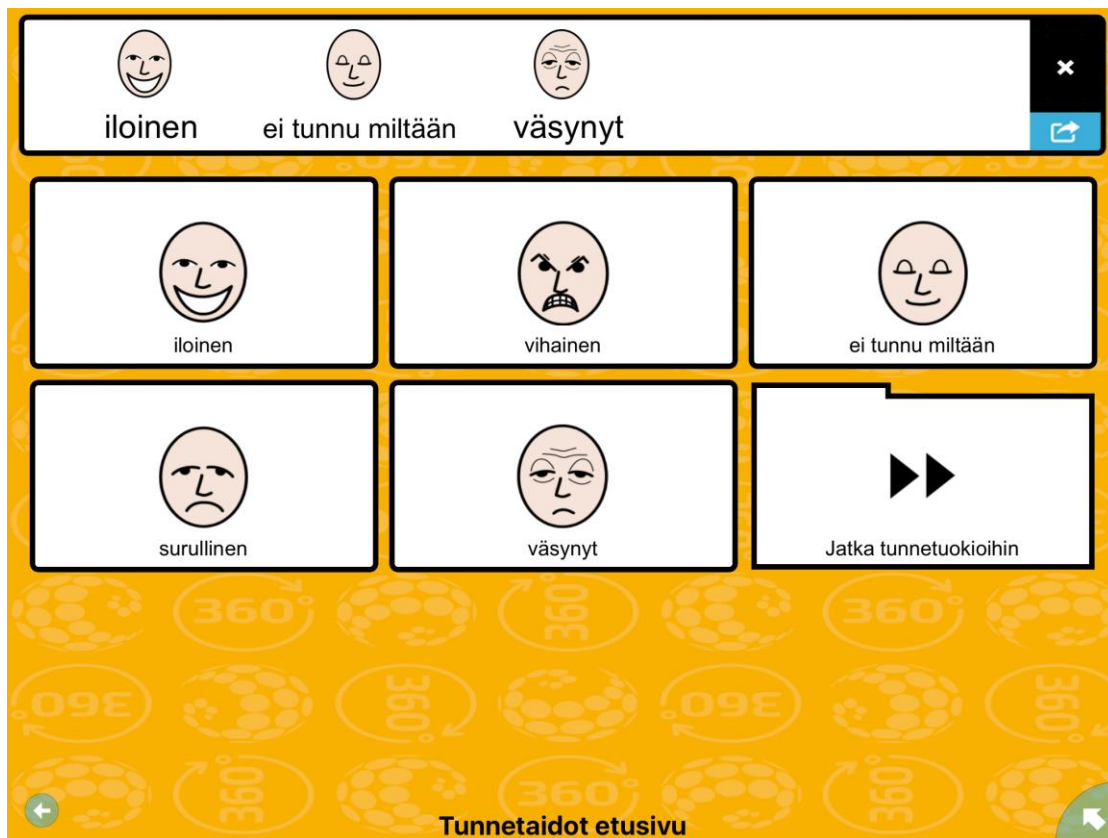
Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on saada mahdollisimman kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen tyypillisenä piirteenä on se, että ihmisiä käytetään instrumentteina tiedonkeruussa, koska tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ja ihmisten kertomukset ja kokemukset ovat tähän tarkoitukseen hyvin informatiivisia. Kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset tutkimussuuntaukset nähdään toisiaan tukeviksi ja täydentäviksi lähestymistavoiksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 132–133, 157). Kun tutkimus toteutetaan niin kvalitatiivisesta kuin kvantitatiivisesta näkökulmasta, tutkimuksen triangulaatio toteutuu. Monimenetelmällisen lähestymistavan kautta pystytään osoittamaan, ettei tulos ole pelkästään sattumanvarainen, jolloin tutkimuksen luotettavuus kohenee. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 28; Kananen 2008, 10–11.)

Ennen aineiston keräämisen aloitusta tein tutkimuslupapyyntöni Mikkelin kaupungin varhaiskasvatusjohtajalle Pirjo Vartiainenille. Sain tutkimusluvan 4.1.2017 (liite 3). Tutkimusluvan jälkeen tein tutkimuslupapyyntöni myös havainnoimieni lasten vanhemmille (liite 2). Sain molempien lapsien vanhemmilta allekirjoitetut tutkimusluvut (30.1.2017 ja 31.1.2017), jonka jälkeen aloitin havainnointikaavakkeeni testaamisen. Testasin havainnointikaavaketta kaksi kertaa lasta kohden ennen varsinaisen aineistokeruun aloitusta. Testauksien myötä en muuttanut itse kaavaketta (liite 1), mutta muutin paljon tapaa, jolla merkitsin havaintoni muistiin, jotta pystyisin analysoimaan tekemiäni havain-

toja myös pidemmän ajan kuluttua. Merkitsemistapani muuttaminen testiha-
vainnointien perusteella osoittautui todella hyväksi ratkaisuksi aineiston myö-
hempää analysointia varten.

Pohdin havainnointikertojen yhteismäärän riittävyttä ja päädyin havainnoi-
maan kumpaakin lasta kolme kertaa, eli varsinaisia havainnointikertoja tuli
kuusi. Päädyin kolmeen havainnointikertaan, koska näin sain riittävän laajan
aineiston sovelluksen käyttöajalta (10 viikkoa) ja havainnointikerrat olivat ajalli-
sesti toteutettavissa. Havainnoinnit toteutettiin helmi-huhtikuussa 2017. En-
simmäiset havainnointikerrat toteutettiin ennen ChatAble Suomi -sovelluksen
tuomista ryhmään. Näin pystyin havainnoimaan, minkälaista lasten kommuni-
kointi on ollut ennen ChatAble Suomi -sovelluksen käyttöä. Kun olin toteutta-
nut ensimmäiset havainnointikerrat, ryhmässä alettiin käyttää ChatAble Suomi
-sovellusta. Sovellusta käytettiin esimerkiksi kädentaidoissa, erilaisissa valin-
tatilanteissa (leikkivalinta, ruoan valinta, pukeminen), tunnetuokiolla, toimin-
nanohjauksessa, viittomien opettelussa, erilaisilla tuokioilla sekä leikkitalan-
teissa. Sovellus ei siis ollut jatkuvasti käytössä ryhmässä, vaan vain vali-
koiduissa tilanteissa.

Koska laitteen käyttöaika ryhmässä oli suhteellisen lyhyt (10viikkoa) pää-
dyimme ryhmän työntekijöiden kanssa ratkaisuun, jossa esimerkiksi ”minä ha-
luan” -janaa ei käytetty ChatAble Suomi -sovelluksessa olevilla kuvilla lain-
kaan. Käytimme sovelluksessa olevaa mahdollisuutta lisätä sovellukseen
omia kuvia. Kuvasimme päivittäisessä käytössä olevat kommunikoinnin tu-
kena käytetyt kuvat, ja lisäsimme ne sovellukseen. Näin lapsille tutut kuvat
toistuivat läpi päiväkotipäivän, vain käyttömuoto oli erilainen. Päädyimme tä-
hän ratkaisuun, koska varhaiskasvatasiässä olevat lapset vasta harjoittelevat
kommunikointia eikä ollut tarkoituksen mukaista alkaa opettaa heille uusien
kuvien merkityksiä opinnäytetyötäni varten. Kommunikointitavan oppiminen
vaatii aikaa, ja eri sovellusten kuvat ovat hyvin erilaisia. Jos olisimme pääty-
neet käyttämään vain ChatAble Suomi -sovelluksessa olevia kuvia, se olisi
vaikuttanut myös opinnäytetyöni luotettavuuteen. Havainnointitilanteessa en
olisi voinut olla varma siitä, ymmärtääkö lapsi sovelluksessa olevien kuvien
merkityksen vai ei.

Kuva 6. Tunnetuokion alkusivu

ChatAble Suomi tauluston kuvat olivat kuitenkin käytössä esimerkiksi toiminnan ohjauksessa ja tunnetuokioilla (vrt. kuva 6). Näissä tilanteissa kommunikointilaitteita tai kuvia ei aikaisemmin ollut käytössä, mikä mahdollisti myös uusien kuvien tuomisen tilanteeseen. Ryhmän työntekijät kertoivat, missä tilanteissa ChatAble Suomi -sovellusta tullaan käyttämään. Näihin tilanteisiin loin heille sovellukseen valmiiksi heidän tarvitsemansa ruudut, joita he käyttivät eri tilanteissa. Ryhmän työntekijät eivät siis luoneet lainkaan uusia ruudukoita sovellukseen.

Kevään 2017 aikana olin tiiviisti yhteydessä Evantia-konserniin, jotta kaikki ruudut saatiin toimimaan mahdollisimman hyvin ja tarkoituksenmukaisesti ryhmän tarpeita vastaavaksi. Ryhmää varten sovellusta muokattiin myös yksinkertaisemmaksi. Sovelluksen alkusivuna toimi ”minun päiväkodissani” niminen ruutu, jonka takaa löytyi ”omat jutut” -osio (kuva 4). Tätä ruudukkoa muokattiin niin, että se palveli mahdollisimman monissa toiminnoissa varhaiskasvatusryhmää, ja muokkaustyötä tehtiin koko havainnointijakson ajan. ”Omat jutut” -osiosta oli edelleen pääsy Junior Pro tauluston oikealle etusivulle ns. kotinäppäimen kautta.

Teemahaastattelu toteutettiin havainnointiaineiston keräämisen jälkeen touko-kuussa 2017. Haastattelu toteutettiin tietoisesti hieman havainnointiaineiston keräämisen jälkeen, jotta aineistosta mahdollisesti esiin tulevista asioista olisi mahdollista keskustella haastattelun aikana. Havainnointiaineistosta nousikin joitakin asioita esille, jotka lisättiin teemahaastattelurunkoon. Haastattelun jälkeen kesällä 2017 toteutettiin aineiston analysointi sekä työn raportointi.

6.2 Havainnointi

Havainnoinnilla on hyvin pitkät juuret ja sitä on käytetty tutkimusmenetelmänä jo 1920-luvulla. Havainnoinnin kautta selvitetään ihmisten ajatuksia, havain-toja ja minkälaisia tuntemuksia heillä tietyistä asioista on. Havainnointi tapahtuu usein luonnollisessa ympäristössä, jolloin keinotekoiset raamit jäävät pois. Ha-vainnointi on hyvä menetelmä esimerkiksi lapsien kanssa, jotka eivät välttä-mättä halua tai pysty kertomaan ajatuksiaan suoraan tutkijalle. Menetelmä saa osakseen kritiikkiä siitä, että havainnoitsija on aina fyysisesti läsnä tilassa ja saattaa omalla läsnäolollaan häiritä tilannetta, jolloin tutkimuksen objektiiv-iuus saattaa kärsiä. Havainnointi vaatii paljon aikaa, ja se usein koetaankin työläänä tutkimusmenetelmänä. (Hirsjärvi ym. 2007, 207–209.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin aineistokeruumenetelmänä systemaattista havainnointia. Systemaattisessa havainnoinnissa havainnoitsija on ulkopuoli-nen toimija, ja havainnointi on etukäteen mietittyä, systemaattista ja jäsennel-tyä toimintaa. Systemaattista havainnointia voidaan käyttää esimerkiksi tutkit-taessa kielellistä kommunikaatiota tiettyjen yksilöiden välillä. Systemaattista havainnointia varten on usein laadittu jokin apukeino, mihin havainnoija voi tehdä merkintöjä havainnoistaan. Näitä merkintöjä hän voi käyttää myöhem-min esimerkiksi arvioidessaan tutkimustuloksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 207–208.)

Havainnointiyksikkönä oli lasten tekemät kommunikoinnin aloitteet. Tarkastelin lasten tekemiä kommunikoinnin aloitteita binaarisesti (kuva 1, s. 11). Päädyin Stone & Caro-Martinezin (1990) tutkimuksessaan käyttämään malliin, jossa reaktiiviseksi kommunikoinnin aloitteeksi lasketaan myös aikuisen lapselle

esittämä kysymys, koska varhaiskasvatusiässä olevat lapset vasta harjoittelevat kommunikointia ja kommunikoinnin aloitteellisuutta (vrt. Palomäki 2013, 28–29).

Lapset tarvitsevat vielä paljon tukea kommunikoinnissa, eikä kyseisiltä tuen tarpeessa olevilta lapsilta voida olettaa täysin spontaania kommunikointia. Tästä syystä päädyin huomioimaan niin spontaanit kuin reaktiivisetkin kommunikoinnin aloitteet osaksi opinnäytetyöni aineistoa. Binaarisen mallin mukaan havainnoidessani pystyin myös luotettavasti arvioimaan, tapahtuiko lasten kommunikoinnin aloitteiden määrän lisäksi muutosta spontaanien ja reaktiivisten aloitteiden välillä. Käytännössä rajasin havainnointiani pois vain tilanteet, joissa ryhmän työntekijä sanoi lapselle esim. ”katsoisitko minua”. Tilanteessa en huomionnut lapsen katsetta kommunikoinnin aloitteena, koska tällöin lapsi toimi aikuisen antaman ohjeen mukaan. Jos aikuinen taas kysyi lapselta esimerkiksi ”mitä sinä haluat”, huomioin lapsen mahdollisen vastauksen reaktiivisena aloitteena.

Tein havainnointikaavakkeen käyttäen apunani Palomäen (2013) pro gradu -tutkimusta, Chiang Hsu-Minin (2008) artikkelia sekä Koivusen & Lehtisen (2015) Kasvu kiikarissa -kirjaa. Havainnointilomakkeeseen merkitsin aina: päivämäärän ja havainnoinnin alku- ja loppuajat, paikan, osallistujat, kuvauksen kommunikoinnin aloitteesta. Kirjasin muistiin myös puheella tuotetut äänteet, sanat tai lauseet, mihin suuntaan (kenelle) aloite oli tehty sekä sen, oliko kyseessä reaktiivinen vai spontaani kommunikoinnin aloite. Tämän lisäksi tein ns. tukkimiehenkirjanpitoa jokaisesta aloitteesta. Olin kirjannut lomakkeessa erilaisia kommunikoinnin aloitteiden muotoja tukemaan havainnointiani sekä yhtenä kohtana oli ”määrittämätön kommunikoinnin aloite”. Lomakkeessa oli myös paikka omille ajatuksilleni tilanteesta. (Liite 1.) Tällaisia merkintöjä oli esimerkiksi, ”ei kontaktia saatavilla...”, ”normaali aamu”, jne. Tämän kohdan tarkoitus oli palauttaa aamupäivän kulku mieleeni paremmin aineiston analysointia tehdessäni.

Havainnointi tapahtui eteläsavolaisen päiväkodin pienryhmässä. Kerroin lapsiryhmälle, että olen paikalla katsomassa päivän kulkua ja teen ”aikuisten töitä”. Pienryhmässä vieraillee suhteellisen paljon ryhmän ulkopuolisia aikuisia (esim.

varhaiserityisopettaja, kuntoutusohjaaja), joten tilanne ei ollut lapsille täysin uusi. Tästä huolimatta lapset saattoivat lähestyä minua kysymyksillä tai pyynnöllä auttaa jossain asiassa. Usein ohjasin lapset sanallisesti ryhmänsä aikuisten luo tai tilanteesta riippuen, saatoin vastata kysymykseen tai jopa auttaa lasta. Ryhmän toiminnan kannalta oli mielestäni tärkeää, etten tyrmää lasten kommunikoinninaloitteita, mutta oman toimintani kautta pyrin ohjaamaan lapsia niin, että he kiinnittäisivät minuun huomiota mahdollisimman vähän. Mielestäni onnistuin tässä hyvin, minun ja lasten välistä kommunikointia tapahtui vain vähän.

Havainnointikertoja oli yhteensä kuusi. Havainnoin aina yhtä lasta kerrallaan, eli yhtä lasta yhteensä kolme kertaa. Havainnointitilanteet pysyivät samoina vertailukelpoisuuden vuoksi. Tarkoituksena oli saada mahdollisimman monipuolinen aineisto, jossa vaihtelisivat erilaiset tilanteet. Havainnointitilanteeksi valikoitui aamupäivän toiminnot, jotka pienryhmässä noudattivat aina samaa struktuuria. Havainnointi alkoi aamupalalta, jota seurasi vapaan leikin/tekemisen hetki. Tämän jälkeen oli aamupiiri, jolloin käydään läpi mm. tulevan päivän tapahtumat. Aamupiiri sisälsi aina myös ohjattua toimintaa.

6.3 Havainnointi varhaiskasvatuksessa

Havainnointi on osa lastentarhanopettajan ammattitaitoa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 39) sanotaan havainnoinnista seuraavaa: ”Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa.” Muun muassa tähän lainaukseen perustuu varhaiskasvatuksen vastuulle kuuluva havainnointityö.

Päiväkodissa lasta havainnoidaan, jotta hänen eri kehityksensä osa-alueita pystytään arvioimaan. Tämän arvioinnin perusteella varhaiskasvattajien tulisi muokata lapsiryhmän pedagoginen toiminta (Heikka ym. 2011, 54). Havainnoinnin perustehtävä on huomata asiat, joissa lapsi tarvitsee apua, ja asiat tulisi havaita mahdollisimman ajoissa. Tätä kutsutaan myös varhaiseksi puuttu-

miseksi. Sillä tarkoitetaan erilaisia keinoja ja tapoja, joilla lapsen käyttäytymisen ongelmat, pulmat tai hänen hyvinvointiaan uhkaavat tekijät havaitaan mahdollisimman ajoissa. (Huhtanen 2007, 28.)

Pienet havainnot toimivat varhaisen puuttumisen kulmakivenä. Niistä voidaan huomata erilaisia asioita, joissa lapsi tarvitsee tukea, jolloin toimet lapsen hyväksi voidaan aloittaa. Kun on kyse alle kouluikäisistä lapsista, yleisimmin heidän kohdallaan puututaan poikkeavaan käyttäytymiseen, puheen kehityksen ongelmiin sekä lapsen yleiseen hyvinvointiin. Tämä on itsessään ennaltaehkäisevää toimintaa, joten havainnoinnin merkitys on suuri. (Huhtanen 2007, 28–29.) Lasten kielenkehityksestä on paljon tietoa saatavilla, ja sen merkitys lapsen kehityksessä ymmärretään. Tästä huolimatta esimerkiksi terveydenhuoltopalveluissa, kuten neuvoloissa ei riittävässä määrin havaita lapsia, jotka kuuluvat ns. riskiryhmään kielenkehityksessä olevien ongelmien vuoksi. Kielenkehityksen ongelmien havaitseminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa on erittäin tärkeää, koska sen on todettu vaikuttavan hyvin paljon lapsen tulevaisuuden kehitykseen. (Määttä 2017, 14.)

6.4 Teemahaastattelu

Kun halutaan kartoittaa ihmisten kokemuksia tietystä asiasta tai ilmiöstä, haastattelu on hyvä tiedonkeruumenetelmä (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Teemahaastattelun idea on se, että joku haluaa tietää, mitä tietty ihminen tai joukko ajattelee tietystä asiasta, ja häneltä kysytään siitä. Teemahaastattelussa haastattelijalla on etukäteen miettinyt tietyt teemat tai aihealueet, joista haastattelun aikana keskustellaan. Teemahaastattelu on luonteeltaan kuin keskustelu, jonka aikana tutkija pyrkii saamaan selville haastateltavien ajatukset tutkimuskohteena olevasta asiasta. Perinteisestä kysymys-vastaus-haastattelumuodosta ollaan siirtymässä vapaampaan ja keskustelumaisempaan aineistonkeruumenetelmään. Ryhmähaastattelun kautta pyritään saamaan hieman erilaista tietoa kuin yksilöhaastattelun kautta. (Eskola & Vastamäki 2015, 27–30.) Kvalitatiivisen tutkimuksen yksi tyypillisin piirre on ”todellisen elämän kuvaaminen”. On huomioitava, että kvantitatiivinen tutkimus on aina ainutkertainen, koska siinä vaikuttaneita olosuhteita ei sellaisenaan pystytä enää toista-

maan. Kvalitatiivisen tutkimuksen tekijä ei anna omien ajatusmallien nousta aineistosta esiin tulleiden faktojen ylle, koska tutkijan on tarkoitus saada tutkittava ilmiö näkyväksi ja todentaa jo olemassa olevia asioita. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.)

Valitsin teemahaastattelun, koska tarkoituksena oli saada tietoa siitä, minkälaisia käyttökokemuksia ryhmän työntekijöillä on ChatAble Suomi -sovelluksesta, joten teemahaastattelu oli aineistokeruumenetelmänä tähän sopiva. Toteutin teemahaastattelun ryhmäteemahaastatteluna. Ryhmähaastattelu oli päiväkodin arjen näkökulmasta helpoiten järjestettävissä oleva haastattelumuoto. Uskoin, että ryhmähaastattelun kautta erilaiset kokemukset samasta sovelluksesta tulisivat myös paremmin esille, jolloin keskustelua aiheen ympärillä tulisi mahdollisesti enemmän kuin esimerkiksi yksilöteemahaastattelussa.

Toteutin teemahaastattelun ryhmän työntekijöille päiväkodin ryhmätyöskentelytilassa toukokuun alussa 2017. Haastattelutilan valinnassa on tärkeää muistaa se, että se on mahdollisimman ärsykkeetön, jotta se tukisi haastattelutilanetta mahdollisimman hyvin (Eskola & Vastamäki 2015, 30). Ryhmätila oli erillään muista toimintatiloista, eikä haastattelutilanteessa ollut häiriötekijöitä. Haastateltavat olivat ryhmän kolme vakituista työntekijää. Heistä yksi on lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Lastentarhanopettaja on työskennellyt varhaiskasvatuksessa pienryhmässä yli 10 vuotta. Toinen lastenhoitajista on työskennellyt varhaiskasvatuksessa lähes 15 vuotta, josta suurimman osan pienryhmässä. Toinen lastenhoitaja on työskennellyt varhaiskasvatuksessa kolme vuotta, josta puolet pienryhmässä. Työntekijöillä oli useamman vuoden ajalta kokemus kyseisistä lapsista sekä heidän kommunikoinnistaan. He pysyivät myös vertaamaan, missä tilanteissa lapset ovat olleet aloitteellisia, mihin asioihin aloitteellisuus on kohdentunut sekä arvioimaan sitä, onko aloitteellisuus muuttunut ChatAble Suomi -sovelluksen myötä. Nauhoitin teemahaastattelun haastateltavien luvalla ääninauhurilla aineiston myöhempää analysointia varten.

Haastattelutilanne on itsessään normaali vuorovaikutustilanne, jossa pätee normaalit sosiaalisen tilanteiden säännöt ja normit (Eskola & Vastamäki 2015, 32). Pyrinkin oman toimintani kautta saamaan tilanteesta mahdollisimman

epävirallisen, jotta sovelluksen käyttäjien todelliset ajatukset tulisivat mahdollisimman hyvin esille. Haastattelutilanne on aina vuorovaikutustilanne, ja jokainen siihen osallistuva tulkitsee asioita omista lähtökohdistaan ja sen pohjalta antaa niille myös merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

7 TULOKSET

7.1 Kommunikoinnin aloitteiden yhteenveto

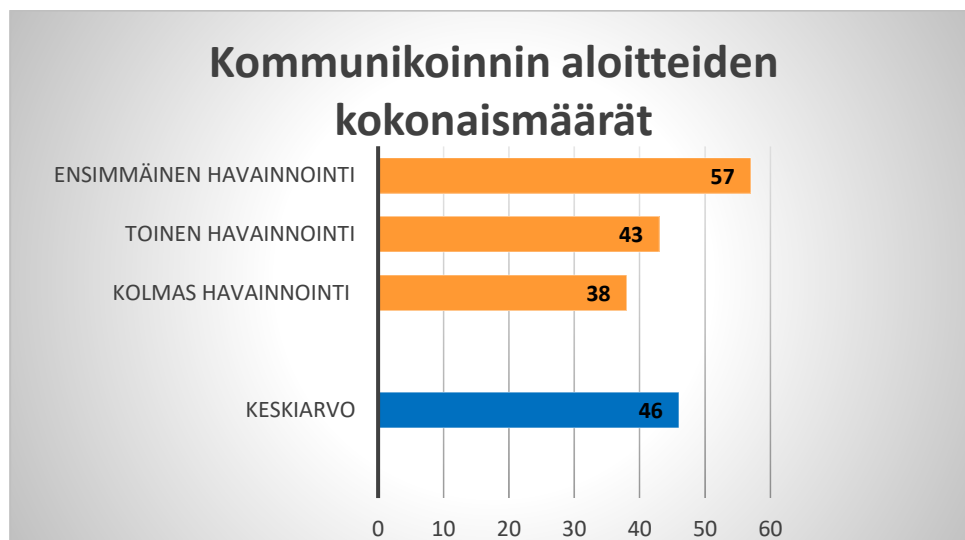
Aluksi havainnointiaineisto purettiin Excel-taulukkoon. Tutkimuksen aineiston analysoinnin tarkoituksena on järjestää ja tehdä yhteenveto tutkimuksessa saaduista tuloksista (Ronkainen ym. 2011, 124–125). Excel-taulukoinnin kautta sain luotettavasti näkyviin eri lukujen suhteet toisiinsa. Näitä taulukoinnista löytyviä yksiköitä hyödynnettiin aineiston analysoinnissa. Usein aineistoa teemoitellaan, jossa aineistossa mahdollisesti esiintyvät vertailut, eroavaisuudet tai yhtäläisyydet saataisiin näkyviin (mts. 124–125). Opinnäytetyön aiheena on selvittää yleisellä tasolla tapahtuvia muutoksia ja sen taustalla olevia ilmiöitä, ei niinkään lasten henkilökohtaisessa kommunikoinnissa tapahtuneita muutoksia ja teemoittelu tehtiin näiden aiheiden ympärille.

Tässä opinnäytetyössä kuvaan lasten kommunikoinnin aloitteiden keskiarvoja ja yhteislukuja. Jos jokin tietty lapsikohtainen yksikkö tai tapahtuma vaikutti olennaisesti tulokseen, avasin niitä lapsikohtaisesti. Havainnoinnin kohteena olevien lasten taustalla olevat tuen tarpeet ja diagnoosit erosivat toisistaan huomattavasti. Taustat näkyvät kvantitatiivisesta aineistosta kommunikoinnin aloitteiden määrän suurina eroina. Tämän opinnäytetyön fokus ei kuitenkaan ole lasten diagnooseissa, enkä paneudu tuen tarpeen taustalla oleviin syihin tai lasten diagnooseihin tarkemmin. Lasten identiteettisuojaan vuoksi on tehty henkilötietojen pseudonymisointia eli henkilötietoja on muutettu niin, ettei niitä voida enää yhdistää tiettyyn henkilöön. (vrt. Yleinen tietosuoja-asetus 2016/679.) Havainnoimiani lapsia on kaksi, joista tässä tutkimuksessani käytän nimiä Lilja ja Reetta.

Tulosten tulkinnan näkökulmasta on kuitenkin tärkeää tietää, että Liljan ja Reetan kommunikoinnin aloitteet olivat hyvin eritasoisia ja tämä vaikuttaa

osaltaan yhteenlaskettujen prosenttien suuriin muutoksiin tai siihen, ettei yksittäisen lapsen kohdalla tapahtuneet henkilökohtaisesti suuret muutokset näytty yhteenlasketuissa tuloksissa juuri lainkaan. Lilja teki kolmen havainnointikerran aikana yhteensä 102 kommunikoinnin aloitetta (keskiarvo 34) ja Reetta 36 (keskiarvo 12).

Kuvassa 7 on nähtävissä lasten tekemien kommunikoinnin aloitteiden kokonaismäärät jokaista havainnointikertaa kohden sekä näiden keskiarvo. Tulosten tulkitsemisen näkökulmasta on huomioitava, että kyseessä on kuusi erillistä päivää, jolloin havainnoiteja on tehty. Ensimmäisiä havainnoiteja on siis ollut kaksi ja niin edelleen. Käsittelen päiviä yhteneväisinä päivinä, koska molempien lapsien kohdalla ensimmäinen päivä on ollut ennen ChatAble Suomi -sovelluksen tuomista ryhmään, toinen noin viiden viikon käytön jälkeen ja kolmas 10 viikon sovelluksen käyttämisen jälkeen.

Kuva 7. Kommunikoinnin aloitteiden kokonaismäärät

Tulosten mukaan aloitteiden määrät vähenivät jokaisella havainnointikerralla jonkin verran. Suurin muutos tapahtui ensimmäisen ja kolmannen havainnointipäivän kohdalla, jossa aloitteiden yhteismäärässä tapahtui 19 aloitteen väheneminen. Tämä on 33 % pudotus aloitteiden määrässä. Havaintomuistiinpanojen mukaan Reetan kommunikoinnin aloitteellisuus oli kuitenkin aktiivisinta juuri kolmantena havainnointipäivänä (35 % nousu). Reettaan on ollut vaikea saada kontaktia kolmantena päivänä, mutta ChatAble Suomi -sovellusta hän

on kuitenkin muistiinpanojen mukaan käyttänyt mielellään, esimerkiksi vastatessaan aikuisen kysymykseen. Liljalla kolmas havainnointipäivä oli taas kommunikoinnin aloitteellisuudessa vähäisintä, ja tämä näkyy myös yhteenlasketun aloitteellisuuden määrässä. Hänen kohdallaan ensimmäisen ja kolmannen havainnointikerran välillä aloitteiden määrä väheni 20:llä, joka on 45 % muutos kommunikoinnin aloitteellisuuteen. Havaintomuistiinpanojen mukaan kyseisenä päivänä aikuisten määrä ryhmässä oli pienempi kuin muina havainnointipäivinä.

Kun kommunikoinnin aloitteita tarkastelee spontaanien ja reaktiivisten aloitteiden näkökulmasta eroteltuna, voidaan huomata, että suurin osa kommunikoinnista on spontaania (kuva 8).

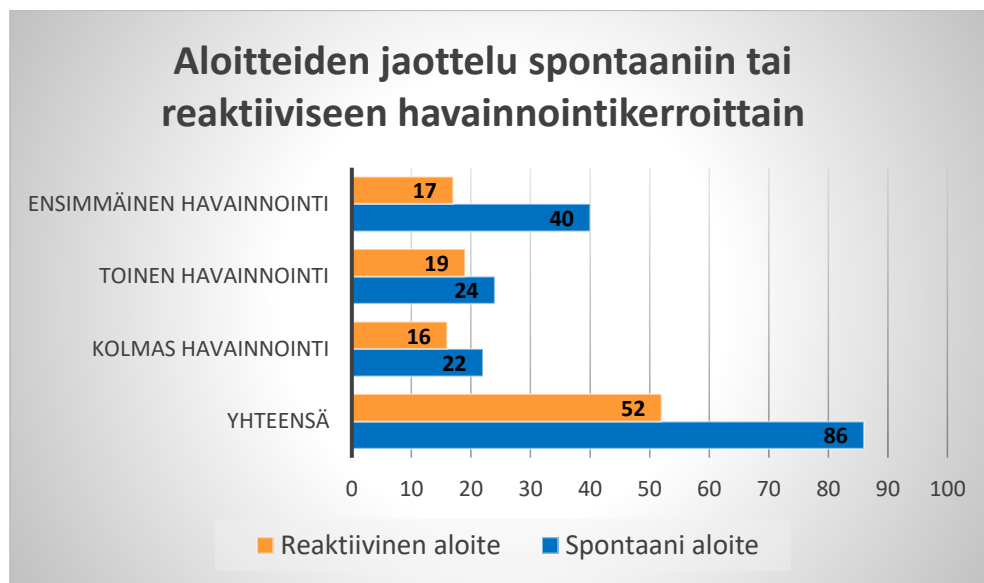

Kuva 8. Spontaanien ja reaktiivisten aloitteiden määrät

Niin Reetta kuin Liljakin käyttävät kommunikoidessaan yhdistellen puheetta/äänteitä, viittomia sekä kuvakommunikaatiota. Päiväkotiryhmässä on käytössä kaikki edellä mainitut kommunikoinnin muodot, ja niitä käytetään arjessa tarpeen mukaan. Kommunikoinnin tueksi tarkoitetut kuvat sekä ChatAble Suomi -sovellus oli ryhmässä sijoitettu niin, että lapset eivät pystyneet niitä omatoimisesti ottamaan, vaan käyttö tapahtui aina aikuisen ohjauksessa, koska kommunikointia vasta harjoiteltiin lasten kanssa päiväkotipäivien aikana. Spontaanin kommunikoinnin aloittaminen niiden kautta oli lapsille käytännössä mahdotonta. Lapset aloittivatkin spontaanin kommunikoinnin jollain muulla tavalla (puhe, viittoma, äänne, non-verbaaliliikka). Tämä saattoi johtaa

siihen, että kuvat tai ChatAble Suomi -sovellus otettiin kommunikointiin mukaan.

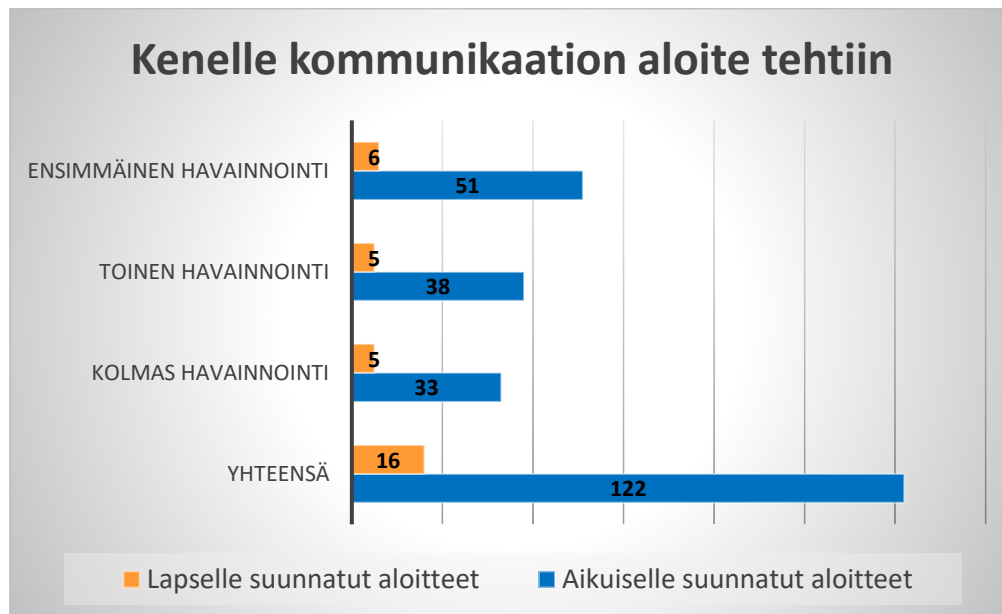
Kun aloitteiden määriä tarkastellaan samasta näkökulmasta havainnointikerroittain, voidaan huomata, että spontaanien kommunikoinnin aloitteiden määrä on jokaisella havainnointikerralla suurempaa kuin reaktiivisten aloitteiden määrä (kuva 9).

Kuva 9. Aloitteiden jaottelu spontaaniin tai reaktiiviseen havainnointikerroittain

Tuloksista voidaan nähdä, että reaktiivisten aloitteiden määrät pysyvät koko havainnointijakson ajan lähes samoissa lukemissa, mutta spontaanien kommunikoinnin aloitteiden määrässä tapahtuu vähenemistä. Kommunikoinnin aloitteiden määrien väheneminen on suhteessa yleiseen kommunikoinnin aloitteiden vähenemiseen, joka selittää määrällisen vähenemisen myös spontaaneissa kommunikoinnin aloitteissa.

Kommunikoinnin aloitteiden muutosta voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, kenelle kommunikoinnin aloitteet suuntautuvat (kuva 10). Koska kyseessä on päiväkotiryhmä, olen jakanut mahdolliset kommunikoinnin aloitteiden suunnat aikuisiin ja lapsiin.

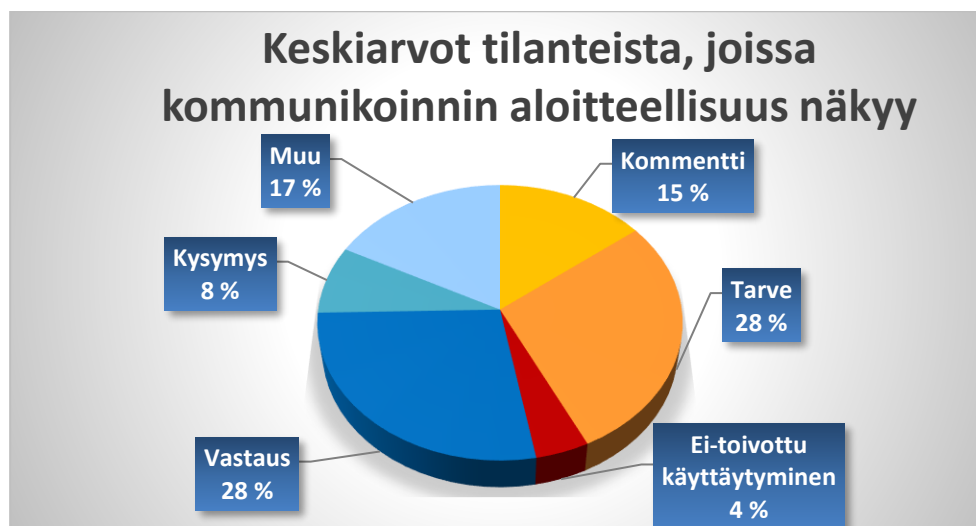
Kuva 10. Kenelle kommunikaation aloite tehtiin

Prosentuaalisesti tehdyistä kommunikoinnin aloitteista aikuisille suuntautui 88 % ja toisille lapsille 12 %, eli aikuisten rooli lasten kommunikoinnin tukemisessa näyttäisi olevan merkittävä. Tulosten tulkitsemisen näkökulmasta on myös oleellista, että Reetta ei tehnyt yhtään kommunikoinnin aloitetta havainnointijakson aikana toisille lapselle. Hänen kohdallaan kaikki kommunikoinnin aloitteet suuntautuivat aikuiselle, eikä tässä tapahtunut muutosta 10viikon aikana.

7.2 Tilanteet, joissa aloitteellisuus näkyy

Jaottelin lasten tekemät aloitteet kuuteen eri ryhmään niiden esiintyvyyden näkökulmasta. Tutkimusaineistolle voikin tehdä tilastollista päättelyä, jossa tutkimusongelman näkökulmasta oleelliset jakaumaluvut saadaan näkyviin (Kananen 2008, 52). Tein luokittelun havainnointijakson loputtua havaintomuistiinpanojeni perusteella. **Tarve** tarkoittaa jonkin asian haluamista tai pyytämistä, esimerkiksi leikkivalintaa tai ruokailutilannetta. Tähän kategoriaan olen huomionnut myös tilanteet, joissa lapselta on kysytty jotain ns. minä haluan -janaa käyttäen, jonka käyttö alkaa aina aikuisen aloitteesta. Tähän janaan lapsella on mahdollisuus valita mieleinen tekeminen tai esimerkiksi pyytää haluamaansa ruokaa. **Vastaus** tarkoittaa esitettyyn kysymykseen vastaamista. **Ei-toivottu käyttäytyminen** taas esimerkiksi huutamista tai kiljumista. **Kysymys**

on lapsen esittämä kysymys aikuiselle. **Kommentti** esimerkiksi aamupiiritau-
lulla oleviin asioihin kommentoimista. Kohta **muu**, jonkinlaista muuta kommu-
nikoinnin aloitteellisuutta kuten epäselviä äänteitä tai viittomia. (Kuva 11.)

Kuva 11. Keskiarvot tilanteista, joissa kommunikoinnin aloitteellisuus näkyy

Kuvasta 11 voi havaita, että suurin osa lasten aloitteellisuudesta liittyi haluun tai toiveeseen saada jotain (28 %) tai he vastaavat aikuisen esittämään kysymykseen (28 %). Kommunikoinnin aloitteista 56 % oli joko jonkin asian halua-
mista tai kysymykseen vastaamista. Molempien lapsien kohdalla toistui se, että kysyttäessä mitä hän haluaisi tehdä tai syödä, heiltä sai lähes aina reaktiivisen vastauksen joko puheella tai äänteellä, kuvilla, ChatAble Suomi -sovel-
luksella tai viittoen. Tämä näkyy kuvassa 11 selvästi suurena vastausten pro-
senttina (28 %).

Lasten kommunikoinnin aloitteellisuus oli siis usein reaktiivista. Usein vastaus ei kuitenkaan ollut suoranainen vastaus esitettyyn kysymykseen, vaan lapsi saattoi vastata niin kuin toivoisi tilanteen jatkuvan. Esimerkiksi tilanne jossa ryhmän aikuinen kysyy: *lopetitko jo syömisen?* Lapsi: *kysyvä katse + viittoma: puuro*. Lapsi siis vastasi epäsuorasti aikuisen kysymykseen, kysymällä saisiko hän vielä lisää puuroa. Tulkitsin tilanteen epäsuorana vastauksena aikuisen esittämään kysymykseen, ja analyysivaiheessa olenkin merkinnyt tämän kal-
taiset tilanteet ”vastauksena”.

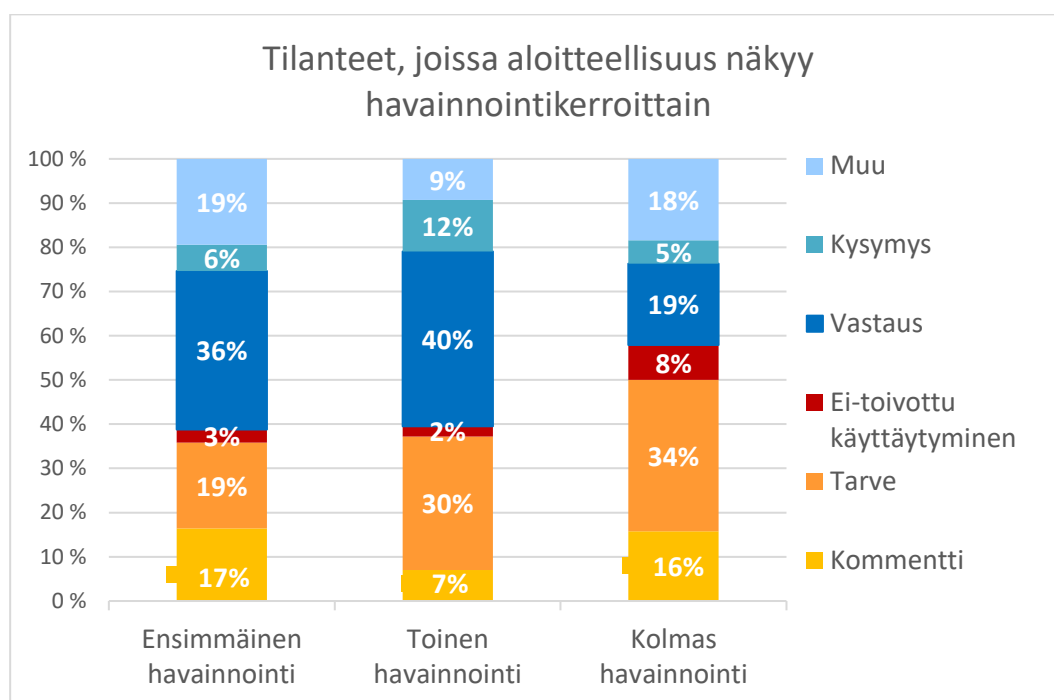
Toisinaan lapsi esitti itse spontaanisti kysymyksen aikuiselle ja hän halusi selkeästi olla vuorovaikutuksessa ryhmän aikuisten kanssa. Esimerkiksi tilanne, jossa lapsi teki hamahelmityötä, ja hän halusi kertoa, minkä värisiä hänen valitsemansa helmet ovat. Tällöin lapsi otti helmen sormiensa väliin, kosketti aikuista, katsoi silmiin ja sanoi helmen värin ääneen samalla viittoen värin. Kun lapsi sai aikuiselta reaktion (vahvistuksen värille), hän oli selkeästi innoissaan ja toisti kysymyksen vielä useita kertoja valiten aina erivärisen hamahelmen pöydältä. Ymmärretyksi tuleminen ja aikuisen reagointi toimivat tilanteessa selkeästi aloitteiden määrän lisääjänä. Määrittelin kyseisen tilanteen kommunikoinninaloitteet olevan lapsen esittämiä kysymyksiä, koska tulkitsin lapsen kysyvän aikuiselta, onko hänen sanomansa ja viittomansa väri on oikein vai ei.

Kommentointi oli aktiivisinta aamupiirituokiolla, mutta kommentointia tapahtui myös ympärillä tapahtuviin asioihin, esimerkiksi jonkun lapsen poissaoloon tai siihen, kellä olikaan vastausvuoro. Ei-sopivaa käytöstä oli prosentuaalisesti suhteellisen vähän. Tilanteet olivat usein sellaisia, joissa lasta pyydettiin toimimaan tietyllä tavalla, jota hän ei olisi halunnut tehdä. Tällöin hän usein toisti aikuisen sanoman asian jossakin muodossa joko kohottaen ääntään selvästi, huutamalla tai muutoin ei-sopivalla käytöksellä. Huomattavaa on myös se, että epäsopivaa käyttäytymistä näyttää havaintomuistiinpanojen mukaan esiintyvän enemmän kolmantena havainnointipäivänä kuin kahtena ensimmäisenä (kuva 12). Kun asiaa tarkastelee lapsikohtaisesti, voi todeta, että Liljalla ei ollut ei-sopivaa käyttäytymistä lainkaan kahtena ensimmäisenä havainnointipäivänä, mutta kolmantena sitä esiintyi myös hänellä, joka näyttäytyy yhteisprosentin määrän nousuna.

Havainnointikerroittain tarkasteltuna ensimmäisen ja toisen havainnointikerran välillä ei aloitteellisuudessa tapahtunut suurta muutosta. Suurimmat prosentuaaliset muutokset olivat jonkin haluamisessa, kysymisessä tai tarvitsemisessä sekä kommentoinnissa. Aiemmin tuloksissa kuvaamani tapahtuma, jossa lapsi innostui hamahelmien väreistä, tapahtui toisena havainnointipäivänä. Tämä selittää kysymysten määrän nousun kyseisenä päivänä. Koska päivän tekemiset ja ohjelmat olivat aina erilaisia, kommentointia tapahtui luonnostaankin eri päivinä eri määriä. Ensimmäisenä päivänä aamupiirillä oli esimerkiksi aiheena

löytää pyykkipoika sokkona toisesta lapsesta. Tällöin lapset kommentoivat non-verbaalisesti hyvin aktiivisesti, että ovat havainneet pyykkipojan.

Kolmannella havainnointikerralla voidaan havaita muutosta lähes kaikissa aloitteellisuuden muodoissa. Muutos näkyi selvimmin ei-toivotun käyttäytymisen sekä jonkin haluamisen tai pyytämisen lisääntymisenä. Toisaalta tämä näkyy myös vastausten määrän vähentymisenä, joka voidaan kääntää aikuisten kysymysten vähentymiseksi kolmannella havainnointikerralla. (Kuva 12.)

Kuva 12. Tilanteet, joissa aloitteellisuus näkyy havainnointikerroittain

Kun vastausten määrää tarkastelee lapsikohtaisesti voi havaita, että Reetalla vastausten määrä nousi kolmannella havainnointikerralla kolminkertaiseksi (ensimmäisellä ja toisella havainnoinnilla 0 vastausta) kun Liljan kohdalla vastausten määrä romahti neljään vastaukseen ensimmäisen havainnoinnin 14 vastauksesta ja toisen havainnoinnin 17 vastauksesta.

7.3 Teemahaastattelu

Teemahaastatteluaineiston analysointi eteni esiin nousseiden teemojen ja aiheiden pohjalta. Olin etukäteen tehnyt ranskalaisilla viivoilla teemoja, joita toivoin haastattelun aikana käsiteltävän. Saaranen-Kauppinen ja Puustniekan

(2009, 56; 105) mukaan tämä onkin luonteva tapa edetä teemahaastatteluai-
neistoa analysoitaessa. Kuten aikaisemmin mainitsin, nauhoitin haastattelun
haastateltavien luvalla. Näin haastatteluaineistoon palaaminen oli helppoa, ja
pystyin luotettavasti analysoimaan aineistoa myöhemminkin sekä poimimaan
siitä esimerkkejä. Saaranen-Kauppinen & Puustniekka (2009, 106) sanovat-
kin, että eri teemoista on luontevaa tuoda esille havainnollistavia todisteita ole-
massa olevasta aineistosta.

Haastatteluaineistosta kävi ilmi, että ChatAble Suomi -sovellus koettiin positiivisena ja toimivana kommunikoinnin apuvälineenä, jota voidaan hyödyntää monipuolisesti läpi varhaiskasvatuksen. Yksi haastateltavista kuvasi laitetta ja sovellusta yleisesti:

Kokonaisuudessaan laitteesta jäi sellainen positiivinen maku.

Sovellus koettiin myös motivoivaksi, ja se auttoi lasta keskittymään meneillään olevaan asiaan pidemmän aikaa.

Kyllähän se motivoi, se itse laite oli tosi motivoiva!

Aluksi käyttö koettiin kuitenkin hieman hankalaksi, mutta syyksi mainittiin se, että uuden laitteen käyttöönotto on aina hieman hankalaa. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että kun laitteen toimintaperiaatteet oppisi entistä paremmin, myös käyttö helpottuisi.

Tavallaan se rakenne, et miten se toimii kun se tulee tutuksi niin se varmasti helpottaa.

Haastateltavat toivat esille, että ruudukoiden ja hybridien luominen vaatii aikaa, ja kuten muutkin työvälaineet, myös ChatAble Suomi -sovellus vaatii käyttäjältä etukäteisvalmistautumista. Laitteen käyttöön tulisi saada myös koulutusta, jotta sovellusta pystyisi hyödyntämään mahdollisimman monipuolisesti. Haastateltavat sanoivatkin, että oma ajatusmaailma tulisi pystyä kääntämään niin, että sovellus olisi työväline siinä missä muutkin työvälaineet, ja sitä tulisi käyttää työssään arjen tilanteissa:

Et ei ehkä niinkään laitteesta oo kiinni, vaan enemmänkin siitä omasta ajatusmaailmasta, että miten sen käännät, et se on siun työväline ja miten sitä käytät arjessa.

Lapsen ympäristön tulisi pystyä käyttämään valittua kommunikaatiomenetelmää sujuvasti arjessa. Tätä kautta myös lapsi pystyy omaksumaan kommunikaation muodon osaksi arkeaan. Jos aikuiset ovat epävarmoja ja haparoivat kommunikaatiomenetelmän kanssa, olipa muoto mikä tahansa, se näkyy lapsille ja saattaa vaikuttaa myös lapsen halukkuuteen käyttää kyseistä kommunikaatiomuotoa.

Et oltais sinut sen laitteen kanssa, ni se on ihan eri asia, kun ei hapuilla sit siinä vaiheessa sen kanssa.

Niissä tilanteissa, jossa ChatAble Suomi -sovellus oli lapsien käytössä, he käyttivät sitä luonnollisesti, ja käyttökokemukset olivat aikuisten näkökulmasta positiivisia. Haastateltavat kokivat, että laite motivoi lapsia paljon, ja se auttoi keskittymään meneillään olevaan tilanteeseen. Laitteen käyttö vaati kuitenkin aina aikuisen ohjauksen eikä laitteen itsenäinen käyttö kommunikoinnin apuvälineenä avautunut lapsille käyttöjakson aikana:

--- se oli sellaista, summassa painelua, semmosta, minä haluan, minä haluan ja sit tuli vaan sitä toistoa ja toistoa. Ja piti ihan käsi kädessä ohjata.

Jotta lapset ymmärtäisivät laitteen mahdollisuuden kommunikoinnin apuna, sitä pitäisi käyttää huomattavasti pidemmän aikaa ja systemaattisesti lasten arjessa. Huomioitavaa on myös se, että jos sovellus otettaisiin käyttöön lapselle henkilökohtaiseksi apuvälineeksi, taustalla tulisi olla moniammatillinen työryhmä, jonka kanssa laitteen soveltuvuus kyseiselle lapselle on varmistettu.

Sovellus oli ollut ryhmässä käytössä esimerkiksi kädentaidoissa, leikkihetkissä, valintatilanteissa, pukemisessa, toimintatuokiolla, viittomien opiskelussa sekä materiaalien tulostamisessa. Ryhmän työntekijät olivat sitä mieltä, että

tablet-laitteilla toimivat kommunikoinnin apuvälineet tulevat olemaan varhaiskasvatuksessa tulevaisuutta, ja sitä kohti myös heidän tulisi ajatuksensa suunnata.

Kun sovellusta käytettiin esimerkiksi toimintatuokioilla, lapsi pystyi osallistumaan ja olemaan osallisena tilanteessa. Kun koko tuokio oli kuvitettu ChatAble Suomi -sovelluksen kautta, lapsen mielenkiinto pysyi koko tuokion ajan ohjauksessa eikä herpaantumisia tapahtunut niin paljon kuin yleensä. Keskitymisen lisäksi lapsi pystyi itse osallistumaan paremmin, koska hän pystyi kysyttäessä kertomaan omista tuntemuksistaan sovelluksen kautta. Sovellus tuki siis myös lasten osallisuutta tilanteissa, joissa se oli käytössä.

--- et pysty sen omankin tunteensa kertomaan muille.

Lapsilla oli selkeä kiinnostus laitetta kohtaan, ja molemmat ottivat laitteen innostuneina vastaan. Haastateltavat kertoivat, että molempien lasten kommunikoinnin aloitteita ohjaa arjessa usein jokin tarve, kuten ruokailutilanteet, jokin tekeminen tai esimerkiksi leikki tilanne. Joskus leikki tilanteessa lapsi voi esimerkiksi mennä ottamaan toiselta lapselta lelun, jolloin halu ohjaa hänen toimintaansa. Tällöin yleensä toinen lapsi reagoi tilanteeseen, jolloin tilanne muuttuu kommunikointitilanteeksi. Toisen havainnoidun lapsen kohdalla kommunikointi on hyvin tilannesidonnaista, ja motivaatio tiettyjä asioita kohtaan ohjaa toimintaa ja sitä kautta myös kommunikaatiota. Näissä tilanteissa kommunikointi ja kommunikoinnin aloitteet suuntautuvat hyvin usein aikuiselle, mutta joskus aikuisenkin on vaikea näitä tulkita:

--- joskus aloitteita täytyy tarkemminkin tulkita, että milloin hän tekee aloitteen ja tuleeko se suoraan aikuiselle vai mihin se milloinkin kohdistuu.

Lapset myös kommunikoivat toisten lasten kanssa spontaanisti esimerkiksi ulkoleikki tilanteessa. Lapsi saattaa esimerkiksi selkeästi jäädä odottamaan kaveria yhteiseen tekemiseen ja aloittaa yhteisen tekemisen vasta kun hän on valmis. Toinen lapsista leikkii joskus pitkäänkin kaverin kanssa samaa leikkiä, ja yhteinen kieli lasten kesken löytyy suhteellisen vaivattomasti.

--- tuollakin pyöräillessä, ne vaihtaa kaverin kanssa sitä kuljettajaa ja takana istujaa, niin jotenkin se saa sen kaverille perille että nyt vaihdetaan, kun ne tekee sitä vaikka ei oo aikuinenkaan paikalla.

Lasten kommunikoinnin aloitteiden määrään ChatAble Suomi -sovellus ei havainnointijakson aikana haastateltavien näkökulmasta vaikuttanut. Lapset eivät esimerkiksi pyytäneet laitetta itselleen käyttöjakson aikana tai sen jälkeen. Tilannesidonnaisuus, resurssit, käytettävissä oleva aika ja lasten tuen tarpeet vaikuttavat tuloksiin.

Nii et nyt näillä lapsilla ja tässä tilanteessa näin. Et voihan olla, et jos eri tyyppisellä lapsella otetaan käyttöön, niin tulos voi olla ihan eri.

Sovellus koettiin kuitenkin soveltuvaksi yleisesti varhaiskasvatusryhmässä käytettäväksi, ja se voisi toimia ryhmän yleisenä apuvälineenä esimerkiksi toiminnanohjauksessa ja muissa yleisissä tilanteissa, kuten leikkihetkissä.

Voi olla nimenomaan toiminnan ohjauksen näkökulmasta ryhmässä, mutta ei ehkä kommunikaation välineenä niin paljon.

Sovellus on lausetasoinen, ja tämän lausetasoisuuden toimintaperiaatteen ymmärtäminen koettiin vaikeaksi hahmottaa.

--- niin, se siltä laitteelta hakeminen, kun ajateltiin, että tehdään äksisti joku juttu, niin sit se oli, et nii mistä se nyt löytyy. Et enne ku sen oppii, et mikä tässä laitteessa on se logiikka.

Haastateltavat totesivat kuitenkin, että lapset ovat usein hyvin paljon mutkattomampia oppimaan uusia asioita, ja että todennäköisesti lausetasoisuus valkenisi heille hyvinkin nopeasti. Toisaalta haastateltavien mielestä hieman suppeampi taulusto voisi toimia varhaiskasvatuksessa paremmin, varsinkin kun käyttökokemusta laitteesta ei vielä ole paljoa. Esiin nousikin ehdotus, että al-

kuun taulusto voisi olla hyvinkin suppea, johon jokainen ryhmä pystyisi itse rakentamaan tarvittavat ruudukot ja juuri kyseiselle ryhmälle tarpeelliset lausepolut. Sovelluksesta toivottiinkin nykyistä yksinkertaisempaa versiota varhaiskasvatukseen ja pienryhmäkäyttöön.

Olis niiku suppeempi ja sit olis laajempi, niin ku kansioissakin.

Käytön aikana kävi muutaman kerran niin, että lapsi innostui painelemaan sovelluksesta soluja ja kansioita ”summamutikassa”, jolloin ne siirtyivät sovelluksen viesti-ikkunaan ja puhesynteesi puhui ne ääneen. Tällöin sovellus puhui valittuja soluja ja kansioita todella pitkän ajan eikä tätä pystytty keskeyttämään. Kehittämisideana nousikin, että laitteen tietyn sivun pysyisi lukitsemaan samalla tavalla kuin koko ChatAble Suomi -sovelluksen pystyy. Näin lapset eivät itse pystyisi laitteen harjoitteluvaiheessa poistumaan näkymästä, johon olisi tarkoitus keskittyä. Tämä tukisi myös sitä, että lapsi pystyisi käyttämään sovellusta myös itsenäisesti. Jos käytössä oleva ruudukko syystä tai toisesta ”hävisi”, myös aikuisen oli vaikea palata sujuvasti kohtaan, jossa tilanteessa oltiin menossa. Tällöin sovellusta pystyisi käyttämään myös aikuinen, jolla ei ole paljon kokemusta laitteen ominaisuuksista. ”Vääriin” paikkoihin eksyminen tai lapsen näkökulmasta mahdollisesti epämiellyttävästä kommunikointitilanteesta ”pakeneminen” ei näin olisi mahdollista.

Ja se auttaisi aikuistakin, jos ei oikeen tiä miten se toimii.

Joku lukitussysteemi on kyllä ihan ehdoton. Lapsi voisi käyttää sitä myös sit itsenäisesti.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 ChatAble Suomi -sovelluksen vaikutus lasten aloitteellisuuteen

Havainnointiaineiston perusteella voidaan todeta, että ChatAble Suomi -sovellus ei lisää kommunikoinnin aloitteiden määrää 10 viikon käytön aikana. Kun tarkastellaan vain havainnointiaineiston aloitteiden yhteismääriä, voidaan todeta, että kommunikoinnin aloitteellisuus väheni 10 viikon aikana noin puo-

lolla. Määrälliseen vähenemiseen syynä ei kuitenkaan näyttäisi olevan ChatAble Suomi -sovellus, vaan päiväkotipäivien aikana tapahtuneet muutokset sekä lasten omat vireystasot. Aina kun ChatAble Suomi -sovellus tarjottiin lapsille kommunikoinnin apuvälineeksi, he käyttivät sitä, ja sovellus motivoi lapsia kommunikoinnissa.

Teemahaastatteluaineistosta saatu tieto tuki kvantitatiivista aineistoa siinä, että aloitteiden määrä ei haastateltavienkaan mukaan noussut ChatAble Suomi -sovelluksen käyttöaikana sekä siinä, että laite koettiin lapsia motivoivaksi. Toisaalta työntekijät eivät tuoneet esiin, että kommunikoinnin aloitteissa olisi tapahtunut vähenemistä.

Lasten kommunikoinnin aloitteet olivat suurimmaksi osaksi spontaaneja ennen ChatAble Suomi -sovelluksen käyttökäyttöjaksoa, eikä siinä tapahtunut muutosta 10 viikon aikana. Aikuisille suunnattujen aloitteiden määrässä kuitenkin tapahtui vähenemistä havainnointijakson aikana. Vähenemistä tapahtui ensimmäisen ja kolmannen havainnointikerran välillä 35 %, joka vastaa kommunikoinnin aloitteiden määrän yleistä putoamista ensimmäisen ja kolmannen havainnointikerran välillä (-33 %). Lapsille suunnattujen kommunikoinnin aloitteiden määrässä ei kuitenkaan tapahtunut muutosta samassa suhteessa, vaan nämä pysyivät päivittäin 5–6 aloitteessa. Näyttääkin siltä, että halu kommunikoida ryhmän muiden lasten kanssa pysyy vakiona päivästä riippumatta.

Kommunikoinnin aloitteet suuntautuivat tällä hetkellä lähes aina (88 %) ryhmän aikuisille. Toisille lapsille tapahtuvia kommunikoinnin aloitteita oli 12 %. Kommunikoinnin aloitteet suunnataankin usein aikuisille ikätovereiden sijaan (Palomäki 2013, 32). Kommunikoinnin aloittamisen taito on lapselle erittäin tärkeää, koska sen kautta lapsi saa mahdollisuuden kommunikoida haluamassaan tilanteessa, joka lisää lapsen osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta (mts. 32–34).

Lasten aloitteellisuus näkyi suurimmaksi osaksi tilanteissa, joissa he halusivat tai tarvitsivat jotain, sekä tilanteissa, joissa he vastasivat kysymykseen. Tutkimustulokset autististen lasten kommunikoinnista tukevat havaintoa siitä, että

kommunikointia on eniten tilanteissa, joissa lapsi pyytää tai haluaa jotain (Palomäki 2013, 32).

Havainnointiaineistosta kävi ilmi, että ei-toivottu käyttäytyminen lisääntyi viimeisellä havainnointikerralla huomattavasti. Ei-toivotun käyttäytymisen lisääntyminen ajoittui samaan päivään, jolloin yksi työntekijä puuttui ryhmästä. Näyttääkin siltä, että sen lisäksi, että lasten kommunikoinnin aloitteellisuus vähenee, kun aikuisia on ryhmässä vähemmän, myös ei-toivottu käyttäytyminen lisääntyy. Kommunikoinnin vähentyminen ja ei-toivotun käyttäytymisen lisääntyminen näyttäisivät siis kulkevan käsi kädessä. Kommunikoinnin aloitteellisuutta tapahtuu tutkimusten mukaan pyytämisen lisäksi tilanteissa, joissa lapsi haluaa saada jonkun huomion itselleen (Palomäki 2013, 33). Todennäköisesti lapsi siis pyrkii tiedostaen tai tiedostamattaan saamaan aikuisten huomion ei-toivotun käyttäytymisen kautta.

8.2 Kommunikoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa

Aloitteiden määrän vähenemisen syynä vaikuttaisi olevan yhtenä havainnointipäivänä yhden työntekijän puuttuminen ryhmästä. Asetuksessa lasten päivähoidosta (16.3.1973/239) säädetään hoito- ja kasvatustehtävissä olevien määrästä lapsimäärään suhteutettuna. Asetuksen mukaan kahdeksaa yli kolme vuotiasta lasta kohden ryhmässä tulee olla vähintään yksi aikuinen. Ryhmän lapset ovat iältään 3–5-vuotiaita ja kyseisenä päivänä lapsiryhmästä oli paikalla vain puolet (7) lapsista, joten tilanne oli täysin lain sallimissa rajoissa. Tästä huolimatta kommunikoinnin aloitteellisuudessa tapahtui merkittävä pudotus.

Päivähoitopäivän aikana työntekijöillä on yhdessä sovitut ja jaetut työtehtävät. Kun yksi työntekijä puuttuu, ryhmän muut työntekijät tekevät hänenkin vastuullaan olleet työt. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka suhdeluku lasten ja aikuisten välillä on lain sallimissa puitteissa, ei aikuisilla ole niin paljon aikaa kohdata jokaista lasta yksilöllisesti, mikä vaikuttaa myös kommunikoinnin aloitteellisuuteen. Pekkarisen (2014, 67) mukaan päiväkodin henkilöstö onkin sitä mieltä, että työmäärä on ajansaatossa kasvanut varhaiskasvatuksessa ja juuri kiire, ajanpuute sekä resurssien niukkuus koetaan kuormittavana tekijänä.

Kun ympärillä ei ole henkilöitä, jotka osaavat saman kommunikoinnin muodon, jää lapsi helposti sivustakatsojaksi, mikä näkyy kommunikoinnin aloitteellisuudessa. Osittain taustalla vaikuttaa tuen tarpeen syyt ja osittain yhteisen kommunikointitavan puuttuminen. Usein kommunikoinnin aloitteellisuuden puuttumisen syynä on juuri se, ettei henkilöillä ole yhteistä kieltä (Nivarpää-Hukki ym. 2012, 9–10).

Ryhmän lapset osasivat joitakin perusviittomia, mutta eivät suoranaisesti kommunikoineet esimerkiksi vapaan leikin tilanteessa näiden avulla. Toiset lapset saattoivat kysyä puheella tuen tarpeessa olevalta lapselta jotain, jolloin lähes aina kysymys oli muotoiltu niin, että siihen pystyi vastaamaan non-verbaalisesti nyökkäämällä tai päätään pudistamalla. Tällaiset ryhmän ns. tukilasten suunnalta alkavat kommunikoinnin aloitteet olivat kuitenkin hyvin harvinaisia. Tukilapsella tarkoitetaan lasta, joiden oppiminen ja kehitys etenevät tavanomaisesti, ja heidän roolinsa onkin tukea erityistä tukea tarvitsevia lapsia ryhmässä (Tauriainen 2000, 187). On todettu, että hyvien kavereiden kanssa toimiminen on lapsille tärkein asia päiväkotipäivässä. Aikuisten täytyy kutienkin tietoisesti tukea lasten kommunikointia ja vuorovaikutusta, jotta tähän päästäisiin. (mts. 187.) Yhteisen kommunikoinnin muodon löytyminen tukisi myös lasten sosiaalista vuorovaikutusta ja lisäisi ryhmään kuulumisen tunnetta.

Kun ryhmässä olevien aikuisten huomio jakaantuu useamman lapsen kesken, on selvää, ettei aikuisen ja lapsen välistä kommunikointia voi tapahtua niin paljon kuin tilanteessa, jossa kaikki aikuiset ovat paikalla. Puhumaton lapsi omaksuukin hyvin helposti kuuntelijan roolin (Huuhtanen 2011, 23). Kun lapsella ei ole tuttua aikuista, jonka kanssa kommunikoida, hänen spontaanit kommunikoinnin aloitteensa voivatkin jäädä hyvin vähäisiksi. Kielellisiin vaikeuksiin liittyy aina joitain sosiaalsiin suhteisiin, lapsen hyvinvointiin tai oppimiseen liittyviä ongelmia. Ongelmien on myös todettu jatkuvan tai jopa kasvavan aikuisuudessa, jos niitä ei havaita ajoissa. Lapsia ja heidän perheitään tuleekin tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, koska sitä kautta pystytään myös ennaltaehkäisemään tulevaisuuden mahdollisia ongelmia. (Määttä 2017, 14, 78.)

Varhaiskasvattajien rooli lasten kommunikoinnin tukemisessa on siis hyvin suuri. Varsinkin tuen tarpeessa olevat lapset tarvitsevat paljon tukea kommunikoinnissaan ryhmän aikuisilta. Henkilöstö on osaavaa ja pätevää, mutta he tarvitsevat ns. työskentelyrauhan, jotta he pystyvät tarjoamaan yksilöllistä varhaiskasvatusta jokaiselle ryhmässä olevalle lapselle. Työskentelyrauhan yksi tärkeä elementti on riittävät henkilöstöresurssit. Tämä taas omalta osaltaan tukee henkilöstön työssäjaksamista sekä työskentelymotivaatiota. Kuten Pekkarinen (2014, 67) tutkimuksessaan toteaa, päiväkodin henkilöstön mielestä työmäärä on kasvanut varhaiskasvatuksessa ja se koetaan kuormittavaksi. Asia on ollut esillä myös yleisesti yhteiskunnassamme ja resurssien riittävydestä varhaiskasvatuksessa keskustellaan tällä hetkellä paljon.

Resurssien määrään tulisikin kiinnittää huomiota, kun mietitään varhaiskasvatusryhmien henkilöstömääriä ryhmässä. Tämä on hyvin usein poliittinen päätös, eikä ole esimerkiksi yksittäisten päiväkotien päätettävissä. Varhaiskasvatustilain (19.1.1973/36) määrittelee vähimmäismäärän sille, kuinka monta varhaiskasvattajaa ryhmässä tulee työskennellä. Joskus kunnat tulkitsevat asian niin, ettei työntekijöitä tarvitse olla laissa määriteltyä lukua enempää.

Aineiston perusteella yksittäisen työntekijän puuttuminen ryhmästä vaikuttaa hyvin paljon ryhmän lasten kommunikointiin. Kommunikointi, ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen sekä ryhmän jäsenenä toimiminen ovat vuorovaikutuksen ja itseilmaisuuden perusta. Voidaankin olettaa, että kommunikoinnin aloitteiden väheneminen vaikuttaa lasten oppimismotivaatioon negatiivisesti. Tätä ajatusta vahvistaa aineistosta esiin tullut ei-toivotun käyttäytymisen lisääntyminen kyseisenä päivänä. Lapsen käyttäytyminen muuttuu ja tämä varmasti näyttäytyy läpi varhaiskasvatuspäivän, kaikissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 21–24) määritellyissä laaja-alaisen osaamisen osa-alueissa.

8.3 Kommunikointisovellus koko ryhmän käytössä

Jotta kommunikoinnin vahvistuminen ryhmän lasten kesken on mahdollista, kommunikointivälineen tulisi olla lasten saatavilla jatkuvasti. Nyt tuen tarpeessa olevat lapset käyttivät sitä AAC-menetelmää, joka heille tarjottiin. Ku-

ten aiemmin kerroin, syynä tähän oli se, että havainnoimani lapset vasta harjoittelivat kommunikointia ja AAC-menetelmien käyttämistä. Ryhmän tukilapset pystyisivät kuitenkin toimimaan yhteisen kommunikointimenetelmän käyttämisen malleina myös tuen tarpeessa oleville lapsille, jos laite ja sovellus olisi koko ryhmän käytössä.

ChatAble Suomi -sovellus ja Juniori Mobiili paketti vaikuttaisi olevan hyvä vaihtoehto tähän. Laitteeseen kuuluvat Grippcase-kuoret takaavat sen, että laite ja sovellus voivat olla lasten keskinäisessä leikissä mukana ilman pelkoa laitteen rikkoutumisesta. Laitteen voisi myös jättää paikkaan, josta lapset pystyvät sen saamaan tarvittaessa. Aineistosta noussut kehittämissuositus ruudun lukitsemismahdollisuudesta olisi tämän kaltaista käyttöä varten erittäin hyvä. Tällöin lapset eivät pääsisi painelemaan päämäärättömästi eri symboleja, vaan keskittyminen pidettäisiin meneillään olevassa asiassa, kuten leikkihetkessä.

Ryhmässä käytössä oleva yhteinen, kommunikoinnissa käytettävä apuväline, lisäisi mahdollisesti myös lasten keskinäistä kommunikaatiota. Kommunikoinnin apuvälinettä käyttävällä henkilöllä tulisikin olla mahdollisuus kommunikoida hyvin erilaisten ihmisten kanssa, erilaisissa tilanteissa, jotta menetelmä tulisi tutuksi (Huuhtanen 2012, 23).

Myös teemahaastatteluaineistossani nousi esille se, kuinka sovellus toimisi hyvin koko ryhmän apuvälineenä. Käyttämällä ChatAble Suomi -sovellusta arjessa niin, että kaikki ryhmän lapset saisivat käyttää sitä päiväkotipäivien aikana, tulisi se tutuksi myös ryhmän tukilapsille. Tällöin koko ryhmä pystyisi hyödyntämään yhtä kommunikoinnin muotoa, joka tukisi lasten vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä osallisuutta. Toimintakulttuuri tulee luoda niin, että se mahdollistaa yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja tasa-arvon toteutumisen varhaiskasvatuksessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 63).

Käyttöjakson aikana kaikki ryhmän lapset pääsivät osallistumaan laitteen käyttöön tunnetuokioilla. Jokainen lapsi sai vuorollaan kertoa ChatAble Suomi -sovelluksen kautta, minkälainen tunne hänellä sillä hetkellä oli, ja tunteita käsitel-

tiin sovelluksessa olevien tunnekuvien kautta (vrt. kuva 6, s. 27). Tämän jälkeen ryhmän vetäjä alkoi lukea tuokioon liittyvää satua, joka oli kuvitettu etukäteen. Laite siirtyi sujuvasti koko ryhmän apuvälineestä tuen tarpeessa olevan lapsen henkilökohtaiseksi apuvälineeksi. Kaikki ryhmän lapset pääsevät tällä tavoin osallisiksi yhdestä tieto- ja viestintäteknologisesta laitteesta sekä sen käytöstä, ja yhteinen kommunikointimuoto tulee koko ryhmälle tutuksi. Sovelluksen yhteisen käytön kautta pystytään tukemaan lasten keskinäistä kommunikointia, osallisuutta sekä vaikuttamisen mahdollisuuksia. Lasten ymmärrys omista oikeuksista ja vastuista kehittyy vain osallisuuden kautta ja jokainen lapsi tulee tulla kohdelluksi yhdenvertaisesti riippumatta yksilöön liittyvistä tekijöistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30). On kuitenkin muistettava, että kommunikointisovelluksen soveltuvuus lapselle tulee aina varmistaa yhteistyössä puheterapeutin kanssa, ennen kuin sitä alettaisiin käyttää lapsen henkilökohtaisen kommunikoinnin välineenä edes ryhmätilanteissa.

8.4 Kommunikaatiomenetelmän valinta

Yleensä uuden apuvälineen käyttäminen alkaa lääkinnällisen kuntoutuksen kautta, kuten teemahaastatteluaineistostakin kävi ilmi. Tätä edeltää aina apuvälineen soveltuvuuden arviointi sekä käyttökokeilu. Kommunikointisovelluksen sopivuuden arvion Suomessa tekee yleensä puheterapeutti, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä esimerkiksi keskussairaalan tai apuvälineyksikön kanssa (Papunet 2016). Ennen kuin kommunikoinnin apuväline voidaan valita, täytyy varmistua henkilön kielellisistä kyvyistä. Ojasen (2017) mukaan laaja-alaisen kommunikoinnin apuvälineiden hallitseminen (esimerkiksi lausetasoinen kommunikointikansio), vaatii käyttäjältä hyvät kognitiiviset taidot (Niemi & Vähä-Savo 2017, 16). Jokaiselle asiakkaalle pyritään aina tarjoamaan hänelle mahdollisimman hyvin sopiva apuväline henkilökohtaiseen käyttöön.

Varhaiskasvatusikä on juuri sitä aikaa, kun monialaisessa yhteistyössä pohditaan lapselle parhaita tuen muotoja ja esimerkiksi sopivien apuvälineiden käyttöä. Näin oli myös havainnoimieni lasten kohdalla. Kommunikoinnin apuvälineet eivät kuitenkaan koskaan ole suoraan valmiita käytettäväksi, vaan niissä

tehdään aina jonkinlaista yksilöintiä. Tätä yksilöintiä tehtiin käyttöjakson aikana jatkuvasti esimerkiksi valokuvaamalla ryhmässä olevat lelut, ja liittämällä ne sovellukseen. Kun kuvat oli siirretty, lapsi käytti sovellusta yhden esimerkkikerran jälkeen itsenäisesti. Käyttöjakson aikana ChatAble Suomi -sovellusta muokattiin myös vastaamaan lapsen jo olemassa olevia kommunikoinnin apuvälineitä mahdollisimman paljon. Lisäksi sovellusta käytettiin vain tilanteissa, joissa se ryhmän lastentarhanopettajan näkökulmasta oli järkevää. Vaikuttaisi siis siltä, että omien tai olemassa olevien asioiden lisääminen ChatAble Suomi -sovellukseen vaikutti käytön mielekkyyteen ja motivoi käytössä.

8.5 ChatAble Suomi -sovelluksen käyttökokemukset

Yhtenä kehitystyön tarpeena oli selvittää, minkälaisia käyttökokemuksia ryhmän työntekijöille tuli sovelluksesta. Yleisesti voidaan todeta, että Junior Mobiili kokonaisuudesta jäi positiivinen mielikuva. Sovellus koettiin olevan hyvin muokattavissa, ja se sopi lähes kaikkiin varhaiskasvatustilanteisiin. Sulosen (2002, 110) mukaan uuden kommunikaatiomenetelmän haltuunotto voi tuntua aikuisista vaikealta ja epämiellyttävältäkin. Syynä voi olla se, ettei usko omaan kykyihinsä tai esimerkiksi se, ettei aika tunnu riittävän uuden asian haltuunottoon. Koulutusta sovelluksen käyttöön on kuitenkin saatavilla (Liimatainen 2017).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 22–24) monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on nostettu yhdeksi viidestä laaja-alaisen osaamisen osa-alueesta. Tulevaisuudessa erilaiset tietotekniset apuvälineet tulevat olemaan osa varhaiskasvatuksen arkea. Suuri osa lastentarhanopettajista suhtautuukin uusiin tieto- ja viestintäteknologisiin laitteisiin innovatiivisesti (Sulonen 2002, 108). Päiväkodin kiireinen arki tuo kuitenkin tiettyjä rajoituksia uusien laitteiden haltuun ottamisessa. Vaikka kyseessä olisikin pienryhmä, kuten tässä, se ei tarkoita, että aikaa olisi enemmän. Uuden laitteen ja sovelluksen käyttöönoton haasteet liittyvät niiden toimintaperiaatteiden ymmärtämiseen. Jokainen sovellus toimii hieman eri tavalla, ja eri kommunikoinnin muodon omaksuminen vaatii työntekijöiltä paljon perehtymistä. On osoitettu, että käyttö helpottuu, kun uuden laitteen hyödyt kommunikoinnissa havaitaan (Huuhtanen 2011, 22).

Lapsi oppii kommunikoimaan ja käyttämään tiettyä kommunikoinnin muotoa vain esimerkin kautta ja käyttämällä sitä itse. On tärkeää, että yhteisössä on etukäteen sovittu, millä tavalla laitteen tai sovelluksen kanssa toimitaan (Huuhtanen 2011, 22). Kun ympäristö käyttää sovittua AAC-menetelmää luontevana osana omaa työskentelyään, menetelmä siirtyy myös lapselle. Olisikin lapsen etu, että ympärillä olevat aikuiset laajentaisivat omaa kommunikointiaan lapsen tarpeita vastaavaksi, jotta lapsen ei tarvitse ponnistella uuden kommunikaatiomenetelmän kanssa, vaan se tulisi luontevana osana osaksi hänen elämäänsä.

Eniten laitteen käytössä ihmetytti sovelluksen lausetasoisuus ja sen taustalla vaikuttavat asiat. Ojalan (2017) mukaan kommunikoinnin apuvälineissä lausetasoisuus tarkoittaa kieliopin mukaisesti suunniteltua kokonaisuutta (Niemi & Vähä-Savo 2017, 16). ChatAble Suomi -sovelluksen tausta-ajatuksena on se, että lapsi pääsee sovelluksen kautta harjoittelemaan lausepolkuja, ilmaisemaan omia mielipiteitään sekä esittämään kysymyksiä (Liimatainen 2017). Koska Junior Pro -taulusto tuntui liian laajalta, sovellus muokattiin niin, että se soveltui paremmin ryhmän käyttöön, joka helpotti käyttöä. Käytännössä käytössä oli ”omat jutut” -osio, josta pääsi tarpeen mukaan jatkamaan muihin sovelluksen osa-alueisiin. Vaikka haastateltavat toivat esille joitain käytön haasteita, aineistosta kävi myös ilmi, että sovelluksen käytön oppii vain sitä käyttämällä.

Laitte ja sovellus itsessään olivat kommunikointiin hyvin motivoiva, kuten teemahaastatteluaineistoista kävi ilmi. Uuden kommunikaatioapuvälineen tuominen lapselle on aina uuden opettelua, ja olisi voinut olla mahdollista, ettei lapsi olisi suostunut käyttämään sovellusta lainkaan. Nykyisin lähes jokaisessa kodissa on käytössä jonkinlaisia tablet-laitteita. Laitteen käyttöperiaate oli lapsille tuttua ja käyttö luontevaa entuudestaan. Tämä varmasti helpotti sovelluksen käyttöönottoa, mutta uuden laitteen käyttöönotto vaatii kuitenkin aina aikaa. On todettu, että vaikka lapsi on käyttänyt kommunikointisovellusta vuoden ajan, kaikissa arjen tilanteissa, sen käyttö rajoittui vain muutamiin lyhyisiin va-

linnan ilmauksiin (Mäkelä 2015, 26–27). Tutkimuksen mukaan syyksi valintojen tekemisen vähyyteen oli se, että laitteen käyttöä harjoitellaan edelleen ja käytössä on myös muita toimivia kommunikaation muotoja.

Uutta kommunikaation apuvälinettä haltuun otettaessa vanhaa ja jo toimivaa kommunikoinnin muotoa kuljetetaan usein vierellä (Huuhtanen 2012, 22). 10 viikon käyttöjakso on suhteellisen lyhyt aika lapselle ottaa haltuun uusi kommunikoinnin apuväline. ChatAble Suomi -sovellusta ei tuotu korvaamaan mitään olemassa olevaa kommunikoinnin muotoa, vaan se tuotiin muiden jo olemassa olevien muotojen rinnalle. Se, että lapset ottivat ChatAble Suomi -sovelluksen hyvin vastaan ja omaksuivat käyttöperiaatteen valintatilanteessa nopeasti, oli huomioitavaa. Tämä siitä huolimatta, että sovellusta käytettiin vain varhaiskasvatuspäivien aikana tietyissä tilanteissa.

Kuten teemahaastatteluaineistosta kävi ilmi, lapset ottivat sovelluksen hyvin vastaan ja voidaan todeta, että lasten käyttökokemukset olivat myös positiivisia. He pääsivät kertomaan esimerkiksi omista haluistaan sekä tunnetilastaan. Oli mielenkiintoista seurata, kun tunnetuokioilla kaikki ryhmän lapset käyttivät samaa välinettä ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 30) sanotaan, että yhdenvertaisuus ei tarkoita samanlaisuutta, ja ryhmän pedagogiikka tulisikin miettiä mahdollisuuksien mukaan niin, että kaikki pystyvät osallistumaan taustoistaan huolimatta.

9 POHDINTA

9.1 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2016 kun Evantia-konserni lähestyi minua opinnäytetyöaiheella. Aihe oli minulle erittäin mieluinen, koska varhaiskasvatus, pienryhmätoiminta, kieli ja kommunikaatio sekä kommunikoinnin apuvälineet kiinnostivat minua jo entuudestaan. Viittomakielen tulkin ammatin kautta olen ollut kielen ja kommunikaation kanssa tekemisissä yhdeksän vuoden ajan. Kommunikoinnin aloitteiden havainnoiminen ei tuntunut minulle vieraalta aiheelta ja pystyin luotettavasti havainnoimaan niissä tapahtuvia muutoksia.

Opinnäytetyön kautta pystyin myös kehittämään jo olemassa olevaa ammatillisuuttani lasten kommunikoinnin tukemisessa varhaiskasvatusympäristössä.

Varsinainen opinnäytetyöprosessi alkoi ideaseminaarista syksyllä 2016. Tämän jälkeen pidimme Evantia-konsernin edustajien kanssa palaverin joulukuussa 2016. Kun kehittämistyön aihe oli selvinnyt, olin yhteydessä eteläsavolaiseen päiväkotiin ja tiedustelin heidän kiinnostustaan osallistua kehittämistyöhön. Kun yhteistyötahot ja kehittämistyön aihe olivat selvillä, aloin etsiä spesifiä teoriaa opinnäytetyöni tueksi.

Yleisen teoratiedon löytyminen aiheesta osoittautui suhteellisen vaikeaksi. Tablet-laitteilla toimivia kommunikoinnin apuvälineitä on tutkittu vain vähän, ja kommunikoinnin aloitteellisuuteen liittyvä kirjallisuus oli suurimmaksi osaksi autististen lasten kommunikointiin liittyvää tutkimusta, jota olenkin hyödyntänyt teoriaosuuksissani. Työn tilaajan kautta sain taakseni vahvan tuen, ja olinkin tiiviisti yhteydessä Evantia-konsernin eri ammattilaisiin teoratietoa etsiessäni. Etsin teoratietoa hyvin erilaisista lähteistä ja kirjallisuuteen perehtyminen kehitti tietoperustaani hyvin paljon.

Esitin opinnäytetyöni suunnitelmaseminaarissa joulukuussa 2016. Vuoden vaihteessa jatkoin teoratiedon etsimistä ja tein havainnointikaavakkeen valmiiksi. Tammikuussa 2017 tein tutkimuslupapyyntöt, ja aloin toteuttaa aineiston keruuta ryhmässä. Toukokuussa 2017 kaikki aineisto oli kerätty, ja aloitin heti työstämään aineiston analysointia ja raporttia. Opinnäytetyö valmistuu syksyllä 2017.

Opinnäytetyön kokonaisprosessi onnistui mielestäni hyvin, mutta joitakin vaikeuksiakin mahtui mukaan. Erityisesti kokemattomuuteni ChatAble Suomi -sovelluksen käytössä aiheutti minulle ajoittain käyttöongelmia. Vaikka olin osallistunut sovellukseen liittyvän koulutuksen, tietyt toiminnanedellytykset opin vain erehdyksen ja kokeilemisen kautta. Taustalla oli kuitenkin jatkuvasti Evantia-konsernin ammattilaisten tuki, jonka kautta sain vahvistusta laitteen oikeaoppiselle käytölle, ja sitä kautta myös kokemani käyttöongelmat poistuvat.

Kokonaisuuden näkökulmasta yhteistyökumppaneiden tuki ja innostus sovelusta kohtaan vaikutti positiivisesti tekemääni kehittämistyöhön koko opinnäytetyöprosessin ajan. Henkilökohtaisesti opinnäytetyöprosessi kehitti ammatillisuuttani, ammatti-identiteettiäni sekä tieteellisen tutkimuksen tekemisen taitoani ja koen, että opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin.

9.2 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Tämän opinnäytetyön aineistokeruu-aika oli suhteellisen lyhyt ja myös tutustuminen lapsiin ennen aineiston keräämisen aloitusta jäi suhteellisen vähäiseksi. Nämä asiat ovat omalta osaltaan vaikuttamassa kvantitatiiviseen aineistoon ja sitä kautta tuloksiin sekä johtopäätöksiin. Ryhmän lapset ovat tottuneet vastaanottamaan ryhmään myös ryhmän ulkopuolisia aikuisia, joten se ei vaikuttanut aineistokeruuseen, toimintaani ryhmätilanteessa tai ryhmäprosesseihin.

Opinnäytetyöprosessi eteni suurimmaksi osaksi niin kuin oli suunniteltukin, vaikkakin muutama havainnointipäivä siirtyi, koska lapsi ei ollutkaan päivähoitossa kyseisenä päivänä. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut aineiston keruuseen, vaan havainnointi toteutettiin heti seuraavana mahdollisena päivänä. Jotta havainnointiaineisto olisi mahdollisimman luotettava, testasin havainnointikaavaketta yhteensä neljä kertaa ennen varsinaisen aineistokeruun aloitusta. Näin pyrin varmistamaan, että ennen varsinaista havainnointitilannetta olisin ennättänyt havainnoida lasten kommunikoinnin aloitteellisuutta sekä sitä, miten havainnointikaavakkeeni toimii todellisessa havainnointitilanteessa. Luotettavuuden näkökulmasta päädyin keräämään aineistoa niin kvantitatiivisesta kuin kvalitatiivisestakin näkökulmasta, jolloin triangulaatio toteutuu. Havainnointi ja teemahaastattelu aineistokeruumenetelminä olivat minulle uusia, ja opin opinnäytetyön myötä myös paljon kyseisistä menetelmistä.

Lasten identiteettisuojaan vuoksi aineistoon on tehty pseudonymisointia, jotta opinnäytetyötä ei voida yhdistää tiettyyn henkilöön tai päiväkotiin. Lasten erilaiset diagnoosit olivat vahvasti vaikuttamassa tuloksiin, mutta yksilönsuojan vuoksi olen tietoisesti jättänyt nämä asiat esittämättä työssäni. Jos tuloksia olisi tarkasteltu lasten diagnoosien näkökulmasta, ja käytetty spesifisti tietyn diagnoosin tutkimustietoa, olisivat tulokset voineet näyttäytyä eri tavalla.

Kehittämistyötä varten pyysin kaikilta tarvittavilta tahoilta tutkimusluvut, ja liitin ne osaksi opinnäytetyötäni. Vanhemmille osoitetussa tutkimuslupapyyntössä oli myös yhteystietoni, jotta vanhemmat olisivat tarvittaessa voineet olla yhteydessä minuun. Yhteydenottoja vanhemmilta ei tullut opinnäytetyöprosessin aikana. Vaikka olen poistanut yksilöön liittyvät tiedot, olen raportoinnissa kuvannut tiettyjä yksilön vaikutuksia tuloksiin, jotta lukija pystyisi arvioimaan, ovatko tulokset yleistettävissä eri ympäristöihin. Teemahaastattelun osalta avasin merkitykselliset kohdat aineistosta ja litteroin ne raporttiin.

On tärkeää muistaa, että tutkimusaineisto on vain tutkimusaineistoa, eikä se sinällään kuvaa tutkittavaa ilmiötä tai puhtaasti tutkittavaa asiaa. Jokaisella aineistolla on oma syntyhistoriansa ja harvoin se pystyy kuvaamaan suoraan tutkittavaa ilmiötä. Aina on mahdollista, että virheitä tapahtuu, jolloin osa tuloksista jää ehkä löytämättä. (Ronkainen ym. 2011, 122–123.) Opinnäytetyöni on tapaustutkimus, jossa on ollut vaikuttamassa hyvin monenlaiset tekijät, eikä sitä voida sellaisenaan toistaa uudelleen.

Koko prosessin ajan olen noudattanut hyvän tieteellisen käytännön ohjeistusta (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012; Ronkainen ym. 2011, 152–153). Opinnäytetyön tekemisen aikana arvioin jatkuvasti omaa työskentelyäni ja sen pohjalta olen tehnyt tietoisia ja tiedostamattomiakin valintoja. Nämä valinnat ovat myös omalta osaltaan ovat vaikuttamassa työn tuloksiin. Tutkimuksen alussa kerroin oman kiinnostukseni kommunikointiin ja kiinnostukseni tutkittavaa asiaa kohtaan. Tästä huolimatta, koko opinnäytetyöprosessin aikana olen pitänyt omat mielipiteeni ja ajatukseni erillisenä aineistosta.

9.3 Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöstä oli hyötyä työn tilaajalle, yhteistyökumppanina toimineelle päiväkodille ja myös itselleni. Evantia-konserni saa työni kautta tietoa ChatAble Suomi -sovelluksen käyttömahdollisuuksista varhaiskasvatusympäristössä, ja työstä nousseita kehitysideoita Evantia-konserni voi hyödyntää parhaaksi katsomallaan tavalla. Päiväkoti sai mahdollisuuden tutustua yhteen

kommunikoinnin apuvälineeseen, ja he pääsivät testaamaan sitä päiväkodin arjessa useiden viikkojen ajan. Päiväkotiki sai myös arvokasta tietoa lasten kommunikoinnista ryhmässä tämän kehittämistyön kautta. Työn kautta sain itse arvokasta tietoa varhaiskasvatuksessa tarjottavasta tuesta, havainnoinnin merkityksestä pedagogiikassa sekä kommunikoinnin ja AAC-menetelmien vaikutuksesta tuen tarpeessa olevien lasten arkeen, sekä lastentarhanopettajan merkityksestä lasten kommunikoinnin tukijana. Olen myös ottanut laaja-alaisesti haltuun ChatAble Suomi -sovelluksen.

Olisi ollut mielenkiintoista nähdä, olisivatko tulokset olleet erilaiset, jos ChatAble Suomi -sovellus olisi ollut päiväkodin lisäksi käytössä myös lapsen kotona. Yhtenä jatkotutkimusaiheena olisikin esimerkiksi se, minkälainen vaikutus ChatAble Suomi -sovelluksella olisi, jos käyttöympäristö laajennettaisiin myös lapsen kotiin. Olisiko sovelluksen kokopäiväisellä käytöllä vaikutusta tuloksiin, ja miten varhaiskasvatusiässä olevan lapsen perhe kokee sovelluksen käyttämisen arjessa?

Olisi myös mielenkiintoista saada lisätietoa siitä, miten päiväkotiryhmässä tapahtuvat muutokset, esimerkiksi aikuisen poissaolo, vaikuttavat lasten kommunikoinnin aloitteellisuuteen, jos ryhmässä on enemmän lapsia. Nyt ryhmässä oli 14 lasta, joista kolmantena havainnointipäivänä paikalla oli seitsemän (7) lasta ja kaksi aikuista. Tuolloin yksittäisen lapsen kohdalla kommunikoinnin aloitteellisuus väheni 45 %. Paljonko prosentti olisi ollut, jos ryhmässä olisi esimerkiksi 21 lasta? Minkälaisia vaikutuksia tällä olisi esimerkiksi ryhmän prosesseihin tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 21-24) mainittuihin laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin?

LÄHTEET

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239.

Chiang, H-M. 2008. Communicative spontaneity of children with autism: A preliminary analysis. *Autism*, 12 (1), 9–21. PDF-tiedosto. Saatavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1362361307085264> [viitattu 6.1.2017].

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Valli, Raine & Aaltola, Juhana (toim.) PS-kustannus: Jyväskylä 27–44.

Evantia-konserni 2016. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.evantia.fi/fi/etusivu/> [viitattu 5.12.2016].

Evantia 360° 2016. Junior Kuvat ja viittomat –taulusto. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.youtube.com/watch?v=7i_sA64runo [viitattu 26.7.2017].

Hakala, L., Hyrkkö, P., Manninen, P., Oesch, H., Salo, M. & Siikanen, M. 2001. Autistisen lapsen puheterapia: kokemuksia työskentelystä. Teoksessa Hakala, L., Hyrkkö, P., Manninen, P., Hanni O., Salo, M. & Siikanen, M. Jaettu ilo. Autistisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen. Puheterapeuttien kustannus Oy, 120–177.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Forsén E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus: Jyväskylä 54–66.

Heiskala, M. & Liimatainen, S. 2016. Konsernin sisäinen koulutus apuvälineistä. Etäkoulutus Mikkelissä 7.12.2016. Koulutusmuistiinpanot.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. PS-kustannus: Jyväskylä.

Huhtanen, K. 2012. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Hyrkkö, P. 2001. Vuorovaikutus ja jaettu toiminta ennen puheen kehitystä – näkökulma varhaiseen kommunikointiin autismissa. Teoksessa Hakala, L., Hyrkkö, P., Manninen, P., Hanni O., Salo, M. & Siikanen, M. Jaettu ilo. Autistisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen. Puheterapeuttien kustannus oy, 32–48.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012.

iTunes 2016. ChatAble Suomi – symboli- ja taulustopohjainen kommunikaatio-sovellus. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://itunes.apple.com/fi/app/chatable-suomi-symboli-ja/id936659788?mt=8> [viitattu 5.12.2016].

Kananen, J. 2008. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Keuruu: PS-kustannus.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. PS-kustannus: Jyväskylä.

Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Oppimateriaalikeskus Opikse. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Liimatainen, S. 2017. Viittomakielen tulkki, puhevammaisten tulkki, kommunikaatio-opettaja, projektisuunnittelija 360°. Sähköpostikeskustelu. 18.5.2017. Evantia-konserni.

Mäkelä, M. 2015. Tablet-apuvälineen käyttö vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutustilanteessa. Tapaustutkimus. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Logopedian pro gradu –tutkielma. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98188/GRADU-1448456364.pdf?sequence=1> [viitattu 9.12.2016].

Määttä, S. 2017. Developmental pathways of language development. A longitudinal predictive study from prelinguistic stage to outcome at school entry. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/53822/978-951-39-7058-1_vaitos20052017.pdf?sequence=1 [viitattu 17.7.2017].

Niemi, P. & Vähä-Savo, A. 2017. ”Kommunikointi on kaiken avain”. Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineet ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus.

Opinnäytetyö. WWW-tiedosto. Saatavissa:

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126212/Niemi-Petriina_Vaha-Savo-Anna.pdf?sequence=3&isAllowed=y [viitattu 25.5.2017].

Nivarppää-Hukki, E., Tanskanen, H. & Tarpila, S. 2012. Kommunikaation kolmio ja kulmakivet. Kommunikaation ydintaidot ja niiden arviointi. Helsinki: Erweko OY.

Palomäki, E. 2013. Spontaani kommunikointi ja autismi. Tapaustutkimus kolmen pojan aloitteista päivähoitossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Erityispedagogiikan pro gradu –tutkielma. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41778/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201306151981.pdf?sequence=1> [viitattu 9.12.2016].

Papunet 2016. Puhetta korvaava kommunikointi eli AAC. WWW-tiedosto. Saatavissa: <http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac> [viitattu 7.12.2016].

Pekkarinen, L. 2013. Päivähoidon kasvatushenkilöstön työhyvinvointi: työn voimavarat ja kuormittavuustekijät. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Varhaiskasvatustieteen pro gradu –tutkielma. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42883/URN:NBN:fi:jyu-201401281149.pdf?sequence=1> [viitattu 9.7.2017].

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylärinne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009. Tampereen yliopisto.

Siikanen, M. 2001. Lapsen kielen kehitys. Teoksessa Hakala, L., Hyrkkö, P., Manninen, P., Hanni O., Salo, M. & Siikanen, M. Jaettu ilo. Autistisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen. Puheterapeuttien kustannus oy, 49–61.

Sulonen, H. 2002. Tieto- ja viestintätekniiikan omaksuminen työvälineeksi päiväkodeissa. ”Kyllä ´vanhakin´ oppii, jos asenne on positiivinen!”. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 12/2002.

Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. PDF-tiedosto. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37835/978-951-39-4743-9.pdf?sequence=1> [viitattu 16.7.2017].

THL 2016. Varhaiskasvatus. WWW-tiedosto. Saatavissa:

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut> [viitattu 9.12.2016].

Turja, L. 2011. Teknologiakasvatus varhaisvuosina. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus: Jyväskylä 195–207.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Opetus-hallitus. PDF-tiedosto. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf [viitattu 13.12.2016].

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

von Tetzchner, S. & Martinsen, H. 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 2. painos. Suom. Kaisa Launonen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry

Yleinen tietosuoja-asetus 2016/679. Euroopan parlamentin ja neuvoston aset. WWW-tiedosto. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679> [viitattu 27.5.2017].

HAVAINNOINTIKAAVAKE

AIKA:

PAIKKA:

OSALLISTUJAT:

TILANNE:

ALOITTEET:

- Esim. puhe, äänne, viittoma, kuvakommunikaatio, kurotus, kontakti (kosketus, kädestä kiinni ottaminen, jne.), osoitus, työntäminen, sosiaaliset tervehdykset (näkemisiin/huomenta/päivää), haastava käyttäytyminen, katsekontakti, esineen antaminen, esineen pitäminen itsellään, hymyily, ChatAble, määrittämätön.
- reaktiivinen/spontaani

OMAT KOMMENTIT/HUOMIOT

TUTKIMUSLUPA

Hyvät vanhemmat ja huoltajat!

Olen sosionomiopiskelija Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta (XAMK). Teen opinnäytetyötä Evantia-konsernin kehittämän ChatAble Suomi kommunikointisovelluksen vaikuttavuudesta tuen tarpeessa olevien lasten kommunikointiin varhaiskasvatuksessa. ChatAble Suomi on ruudukko- ja kuvapohjainen kommunikointisovellus, joka toimii tablet-laitteella ja se sopii useille eri käyttäjäryhmille.

Tutkimuksen ajaksi Evantia-konserni tarjoaa ChatAble suomi -sovelluksen laitteineen XXXXX ryhmän käyttöön. Sovellusta käytetään ryhmän arjessa, erilaisissa tilanteissa, kymmenen (10) viikon ajan.

Kerään tutkimukseni aineiston havainnoimalla lasten tekemien kommunikoinnin aloitteiden määrää ennen ChatAble Suomi -sovelluksen käyttöönottoa sekä sovelluksen käyttämisen jälkeen. Havainnointivälineenä käytän havainnointikaavaketta. Tuloksia käytetään vain opinnäytetyötäni varten, eikä tietoja käsittele minun lisäksi kukaan muu. Tutkimuksen päätyttyä havainnointikaavakkeet hävitetään asianmukaisesti.

Noudatan ehdotonta salassapitovelvollisuutta, eikä kenenkään henkilöllisyys ilmene työstä. Havainnoinnin lisäksi toteutan teemahaastattelun ryhmän työntekijöille, jonka kautta kartoitan heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään ChatAble suomi kommunikointisovelluksesta.

Lapsen nimi: _____

Lapsemme voi osallistua opinnäytetyön toteutukseen

KYLLÄ _____ EI _____

Päivämäärä: _____

Allekirjoitus: _____

Kiitän yhteistyöstä ja annan mielelläni lisätietoja opinnäytetyöhöni liittyen!

Martiina Väisänen
martiina.vaisanen@edu.xamk.fi

Mikkeli
 Varhaiskasvatusjohtaja
 Muut päätökset

Ote viranhaltijapäätöksestä
 04.01.2017

1 (3)
 § 1

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mikkelin asianhallintajärjestelmässä

MliDno-2017-19
Tutkimuslupa/Martiina Väisänen

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Martiina Väisänen anoo tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten.

Opinnäytetyössä on tarkoitus tutkia ensisijaisesti tuen tarpeessa olevien lapsien kommunikoinnin aloitteiden määrää ChatAble Suomi-kommunikointisovelluksen avulla. ChatAble Suomi-sovellus on Evantia-konsernin kehittämä kommunikointisovellus, joka soveltuu useille eri käyttäjäryhmille kuten puhevammaisille, henkilöille, joilla on kielellinen erityisvaikeus, afasia, kehitysvamma, CP-vamma tai autismikirjon henkilöille. Evantia-konserni tarjoaa tarvittavat laitteet ja sovellukset opinnäytetyöprosessin ajaksi yhteistyössä toimivan Kalevankankaan päiväkodin käyttöön.

Tutkimuksen aineisto kerätään tuen tarpeessa olevien lasten tekemien aloitteiden määrästä käyttämällä havainnointikaavaketta. Tarkoitus on kartoittaa tuen tarpeessa olevien lasten tekemiä kommunikoinnin aloitteita ennen ChatAble -sovelluksen käyttöönottoa ja ChatAble -sovelluksen käyttämisen jälkeen.

Määrällisen aloitteiden tutkimisen lisäksi toteutetaan teemahaastattelu päiväkotiryhmässä työskenteleville työntekijöille. Tutkimuskysymykset ovat laadullisia ja haastattelun kautta pyritään saamaan tietoa mihin päiväkodin arjen tilanteeseen lasten aloitteellisuus liittyy. Työntekijät pystyvät myös vertaamaan missä tilanteissa lapset ovat olleet aloitteellisia, mihin asioihin aloitteellisuus on kohdentunut ja onko aloitteellisuus muuttunut ChatAble -kommunikointisovelluksen myötä.

Päätöksen peruste

Mikkelin kaupungin sivistystoimen toimintasääntö 5.2.2.

Päätös

Myönnän Martiina Väisäselle tutkimusluvan opinnäytetyön tekemistä varten, edellyttäen, että hän noudattaa ehdotonta salassapitovelvollisuutta kerättävässä aineistossa mahdollisesti esiin tulevien yksilöä tai perhettä koskevien seikkojen suhteen. Lisäksi edellytetään, että yksi kappale tutkielmasta luovutetaan varhaiskasvatusjohtajan käyttöön.

Tiedoksi

Martiina Väisänen, päiväkodinjohtaja [REDACTED] kasvatus- ja opetusjohtaja

Mikkeli
Varhaiskasvatusjohtaja
Muut päätökset

Ote viranhaltijapäätöksestä
04.01.2017

2 (3)
§ 1

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mikkelin asianhallintajärjestelmässä

Allekirjoitus

Pirjo Vartiainen

Pirjo Vartiainen, varhaiskasvatusjohtaja

Viranhaltijapäätöksen nähtävänäolo

Viranhaltijapäätös pidetään nähtävillä 13.1.2017 sivistystoimen varhaiskasvatuksessa, os. Maaherrankatu 9-11, 3krs., Mikkeli.

Otteen viranhaltijapäätöksestä oikeaksi todistaa

Mikkelissä 4 / 1 2017

Satu Komppa
Satu Komppa
toimistosihtööri

Tiedoksianto asianosaiselle

Martiina Väisänen, päiväkodinjohtaja [REDACTED] kasvatus- ja opetusjohtaja

Mikkeli Varhaiskasvatusjohtaja Muut päätökset	Ote viranhaltijapäätöksestä 04.01.2017	3 (3) § 1
--	--	--------------

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Mikkelin asianhallintajärjestelmässä

Oikaisuvaatimus

§ 1

Oikaisuvaatimusohje

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla tuomioistuimeen.

Oikaisuvaatimusoikeus

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä:

- se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (*asianosainen*), sekä
- kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimusaika

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimus on toimitettava Mikkelin kaupungin kirjaamoon määräajan viimeisenä päivänä ennen kirjaamon aukioloajan päättymistä.

Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä. Käytettäessä tavallista sähköistä tiedoksiantoa katsotaan *asianosaisen* saaneen tiedon päätöksestä kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.

Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi.

Tiedoksisaantipäivää ei lueta oikaisuvaatimusaikaan. Jos oikaisuvaatimusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joului- tai juhannusaatto tai arkilauantai, saa oikaisuvaatimuksen tehdä ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.

Mikkelin kaupunki

Kasvatus- ja opetuslautakunta

PL 206 (Maaherrankatu 9 - 11), 50101 MIKKELI

TUTKIMUSLUPA	TUTKIMUSLUPA
Lapsen nimi: [REDACTED]	Lapsen nimi: [REDACTED]
Lapsemme voi osallistua opinnäytetyön toteutukseen	Lapsemme voi osallistua opinnäytetyön toteutukseen
KYLLÄ ☒ EI ☐	KYLLÄ ☒ EI ☐
Päivämäärä: <u>Mikaeli 31.1.2017</u>	Päivämäärä: <u>30.01.2017</u>
Allekirjoitus: [REDACTED]	Allekirjoitus: [REDACTED]
Kitän yhteistyöstä ja annan mielelläni lisätietoja opinnäytetyöhöni liittyen!	Kitän yhteistyöstä ja annan mielelläni lisätietoja opinnäytetyöhöni liittyen!
Martina Väisänen martina.vaisanen@edu.xamk.fi	Martina Väisänen martina.vaisanen@edu.xamk.fi

KUVALUETTELO

Kuva 1 Binaarinen malli Stonea ja Caro-Martinezia (1990) mukaillen (Palomäki 2013, 28-29)	11
Kuva 2. ChatAble Suomi -sovelluksen ruudukkonäkymä (Evantia 360° 2016)	19
Kuva 3. ChatAble Suomi -sovelluksen hybridinäkymä (Evantia 360° 2016)...	20
Kuva 4. Omat jutut -osio	21
Kuva 5. Viittomat-taulusto, viittoma "retki" (Evantia 360° 2016)	22
Kuva 6. Tunnetuokion alku sivu.....	27
Kuva 7. Kommunikoinnin aloitteiden kokonaismäärät	34
Kuva 8. Spontaanien ja reaktiivisten aloitteiden määrät	35
Kuva 9. Aloitteiden jaottelu spontaaniin tai reaktiiviseen havainnointikerroittain	36
Kuva 10. Kenelle kommunikaation aloite tehtiin	37
Kuva 11. Keskiarvot tilanteista, joissa kommunikoinnin aloitteellisuus näkyy.	38
Kuva 12. Tilanteet, joissa aloitteellisuus näkyy havainnointikerroittain	40